

เริ่มเขียนประวัติหลวงปู่ขาว อนาลโย

นับแต่ได้ตะเกียกตะกายเขียนประวัติของหลวงปู่มั่น ฎริทัตตเถระ มาก็นับเป็นเวลา ๑๐ กว่าปีแล้ว เป็นความรู้สึกปลงใจว่าจะยุติในการขีดเขียนประวัติของท่านผู้ใดอีกต่อไป นอกจากเขียนเรื่องอรรถเรื่องธรรมอื่น ๆ เป็นครั้งคราวเท่านั้น เพราะการเขียนประวัติของพระอาจารย์ที่สำคัญ ๆ แต่ละองค์ต้องใช้ความพินิจพิจารณาอย่างมาก เพื่อให้สมเกียรติคุณที่มีในองค์ท่าน และท่านเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนพระเถระจำนวนมากจนประมาณไม่ได้ จะเขียนแบบสุกเอาเผากินย่อมไม่สมควรกับองค์ท่าน

แม่หลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของหลวงตาบัวอย่างยิ่งได้สิ้นชีวิตลง เมื่อวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๒๖ นี้ ก็ได้คิดดำริว่าจะเป็นผู้เขียนประวัติของท่านแต่อย่างใด เพราะได้ปลงใจว่าจะยุติการเขียนประวัติใด ๆ แล้ว แต่ที่ประชุมในวงงานนี้ พร้อมทั้งเจ้าอาวาส คือ พระอาจารย์เพ็ง เขมาภริโต ต่างขอร้องให้หลวงตาบัว โดยเฉพาะเป็นผู้เขียนประวัติของท่านโดยถ่ายเดียว เมื่อขอถวายคำขอร้องนี้ก็กลับคืนหาคณะกรรมการที่ประชุมก็ขอร้องกลับคืนอย่างเดิม จึงตกลงใจสนองพระคุณหลวงปู่ท่านตามกำลังความสามารถเท่าที่จะเป็นไปได้ ดังนั้นจึงขอภัยจากท่านคณะกรรมการที่รับผิดชอบของงานนี้ และท่านผู้อ่านทั้งหลายในความบกพร่องที่มีในหนังสือเล่มนี้ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

แต่การเขียนประวัติของท่าน จะเขียนเท่าที่จำเป็นทั้งเวลาท่านเป็นฆราวาส และเวลาท่านมาบวชเป็นพระจนถึงวาระสุดท้าย เพื่อให้ทันกับงานซึ่งกำหนดจะมีขึ้น ตามที่ประชุมกำหนดในลักษณะคาด ๆ เอาไว้ เพื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงโปรดเกล้าฯ อีกวาระหนึ่งโดยที่ประชุมกำหนดวันที่ ๑๐-๑๑-๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗ หากจะเขียนให้เต็มตามความเป็นมาทุกแง่ทุกมุมทั้งสองเพศ คือเพศฆราวาสและเพศสมณะของท่าน เรื่องจะมากมาย ซึ่งอาจไม่ทันกับเวลาที่มีน้อยอยู่แล้ว

การเขียนประวัติท่าน จะเขียนตามเค้าโครงของต้นฉบับที่เจ้าอาวาสวัดถ้ำกลองเพล นำมามอบให้ ซึ่งมีเนื้อเรื่องแต่เริ่มต้นชีวิตแห่งฆราวาส จนถึงที่สุดแห่งเพศสมณะ นับว่าสมบูรณ์ในความรู้สึกของผู้เรียบเรียงที่ได้อ่านดูก่อนเขียนประวัติท่าน

ชีวประวัติของหลวงปู่ขาว

พระหลวงปู่ขาว อนาลโย วัดถ้ำกลองเพล อ.หนองบัวลำภู จ.อุดรธานี นามเดิมท่านชื่อ ขาว โครระกา เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๓๑ ตรงกับวันอาทิตย์ ปีชวด ณ บ้านบ่อชะเนง ต.หนองแก้ว อ.อำนาจเจริญ จ.อุบลราชธานี บิดาชื่อ พัว มารดาชื่อ รอด โครระกา

ท่านมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๗ คน ตามลำดับดังนี้ ๑.นางวัน โครระกา ๒.นายบุญจันทร์ โครระกา ๓.นางหนูแดง โครระกา ๔.หลวงปู่ขาว โครระกา ๕.นายกาเหว่า โครระกา ๖.นางหลอด โครระกา ๗.นางไหล โครระกา พี่และน้องได้ถึงแก่อนิจกรรมไปหมดแล้ว

การอาชีพเมื่อเป็นฆราวาสของหลวงปู่ท่านทำนาค้าขาย เป็นคนขยันหมั่นเพียรมาก มีนิสัยซื่อสัตย์สุจริต โอบอ้อมอารีกับญาติมิตรเพื่อนฝูงและผู้เกี่ยวข้องดีมาก ใครๆ ก็รักและชอบคบค้าสมาคม มีเพื่อนฝูงมาก แต่เป็นเพื่อนที่ดี มิใช่แบบมีเพื่อนฝูงมาก เหล้ายาปลาปิ้งมาก ลากันลงนรกทั้งเป็นและล่มจมไปเป็นแถวๆ ดังที่รู้ๆ เห็นๆ กันอยู่ในสมัยจรวดรวดเร็วทันใจ คนสมัยนั้นมักมีแต่คนดี การคบกันจึงเป็นสง่าราศีแก่วงศ์สกุลมากกว่าจะพาให้เสียหายล่มจม

เมื่ออายุ ๒๐ ปี บิดามารดาก็จัดให้มีครอบครัว ภรรยาชื่อ นางมี มีบุตรธิดาด้วยกัน ๗ คน คนหัวปีเป็นชายชื่อ คำมี ได้ออกบวชตามพ่อคือหลวงปู่เวลาท่านออกบวชแล้ว จนสิ้นอายุในเพศนักบวชเมื่อ พ.ศ.๒๕๒๕ นี้เองที่วัดถ้ำกลองเพล เมื่อบวชแล้วก็ติดสอยห้อยตามหลวงปู่ และมาอยู่ที่วัดถ้ำกลองเพลด้วยจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต คนที่สองชื่อ นายลี โครระกา เป็นผู้มีศรัทธา อุทิศทรัพย์ติดตามมาปฏิบัติและถวายอาหารบิณฑบาตหลวงปู่เป็นประจำ ลูกที่มีนิสัยทางศาสนาอย่างเด่นชัดมีอยู่ ๒ คน นอกนั้นก็ธรรมดาเหมือนโลกทั่วไป แต่จะไม่ขอออกนามลูกๆ ท่าน

ท่านอยู่ครองฆราวาสตามประเพณีของโลก.....ปี แต่รู้สึกไม่ค่อยราบรื่นชื่นใจนัก ในระหว่างครองคู่ทั้งสองที่อยู่ร่วมกันมา เนื่องจากภรรยาไม่ตั้งอยู่ในความสันโดษ คือความยินดีในสมบัติที่มีอยู่ของตนได้แก่คู่ครอง แต่ชอบหาเศษหาเลย ซึ่งเป็นยาพิษทำลายจิตใจของอีกฝ่ายหนึ่ง ตลอดสมบัติและความมั่นคงของครอบครัว คือ เมียคบชู้ผู้ชายอื่นซึ่งเป็นประเภทกาฝากอันเป็นตัวทำลายถ่ายเดียว จนถึงกับอยู่ด้วยกันไม่ได้จริงจังยั่งยืน หากจะคิดว่าถึงวาระกรรมหรือกรรมบันดาลก็สุดจะคาดคิดค้นเดาได้ถูก เพราะถ้าไม่มีเหตุ

สะท้อนใจอย่างหนักเช่นนี้เกิดขึ้น ท่านอาจจะยังไม่คิดในแง่บรรทัดฐานถึงกับต้องสละตน ออกบวชในระยษนั้นก็ได้ เพราะเท่าที่ทราบในประวัติความเป็นมาของการครองเรือนที่เป็น ต้นเหตุให้ท่านคิดมากถึงกับคิดถึงการออกบวช ก็มาจากสาเหตุที่เมียมีชู้ไม่อาจสงสัยไป อย่างอื่นอยู่แล้ว

ดังนั้นการที่เมียมีชู้หรือผัวมีชู้ เมียมีหลายผัว หรือผัวมีหลายเมียเหล่านี้ จึงควรยก ให้กิเลสราคะตัณหาตัวไม่รู้จักกั้มพอกวาดต้อนเข้าสู่คลัง มหิจจตา ของมันไปเสีย เพื่อ ไม่ให้มีความกระทบกระเทือนถึงอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่มีส่วนรู้เห็นและผิดด้วย เพราะเรื่อง ทำนองนี้มีอยู่ทั่วไปและยิ่งจะนับวันมากขึ้นถ้าโลกต่างพอใจส่งเสริม โดยไม่สนใจเห็นโทษ ของมันด้วยบรรทัดฐาน คือ สนุตฎฐี ปรมั ธนั ความยินดีเฉพาะผัว-เมียของตนเป็นทรัพย์สิน เครื่องปลื้มใจอย่างประเสริฐอยู่แล้ว เพราะความสงบสุขของครอบครัวผัว-เมียอยู่ที่ความ ยินดีต่อกัน และอยู่ในโอวาทแห่งธรรมบทนี้ มิได้อยู่ที่ มหิจจตา หลายผัวหลายเมียดังที่ คิดและสนใจใฝ่ฝันกันเลย

ดังนั้นโลกครอบครัวผัวเมียถ้าอยากมีความสงบสุขร่มเย็นจริงจังยั่งยืน จึงไม่ควรฝักใฝ่ ใส่ใจเสาะแสวงหาหญิงชายเศษเดนประเภทยาพิษมาเคลือบแฝงครอบครัวผัวเมีย ควรรัก สงวนและบำรุงรักษาสมบัติคือคู่ครองที่มีอยู่ของตน ให้มีความอบอุ่นตายใจและเห็นอก เห็นใจกันตลอดไปจนวันอาสาน จะเป็นผู้ครองความสุขได้สมใจที่ใฝ่ฝัน

คำว่า ราคะตัณหา นั้น ย่อมเหมือนไฟในครัวเรือน โลกปราศจากไม่ได้ทั้งสองอย่าง คือต้องเสาะแสวงกันทั้งหญิงทั้งชายในเรื่องครอบครัวผัวเมีย เพราะราคะตัณหาเป็นนาย บังคับให้จำต้องแสวง ไฟสำหรับหุงต้มแกง ตลอดแสงสว่างต่างๆ อันหาประมาณไม่ได้ จำต้องมีสำหรับมนุษย์และครอบครัว ทั้งสองอย่างนี้หากนำมาทำประโยชน์ตามความ จำเป็นก็ย่อมสนองความต้องการได้เท่าที่ควร แต่ถ้าประมาทลืมหืมตัว ขาดความระมัดระวัง ทั้งสองอย่างนี้ย่อมเผาผลาญมนุษย์ให้ฉิบหายวายปวงไปได้ไม่อาจสงสัย ดังนั้นปราชญ์ท่าน จึงสอนมนุษย์ผู้อยู่ได้อำนาจแห่ง ราคะคิ โทสะคิ โมหะคิ เหล่านี้ด้วยธรรมอันเป็น น้ำดับไฟ ไม่ปล่อยให้ลุกลามใหญ่โตจะกลายเป็นโลกวินาศ เช่นเดียวกับการรักษาไฟใน บ้านไม่ให้เป็นอันตรายแก่ตนและสมบัติทั้งหลายฉะนั้น

สาเหตุให้ท่านออกบวช

การเริ่มออกบวชของท่านได้ปรากฏขึ้น ในวาระต่อมาที่ได้พบเห็นสิ่งที่รักและปักหลัก สุดชั่วหัวใจ กลับกลายเป็นมหาภัยสังหารทำลายหัวใจอย่างไม่เคยคาดคิดมาก่อนเลย ท่าน เองเกิดความทุเรศและความเคียดแค้นแสนจะอดกลั้นทนทานได้ในเหตุการณ์นั้น แต่ก็คงมี

บารมีธรรมที่เคยบำเพ็ญมา มาช่วยสะกิดใจไว้ได้ทันท่วงทีในขณะนั้นว่า แม่แต่เม็ดตัวเล็ก ๆ กัดเรายังรู้จักเจ็บและปวดอกในทันทีทันใด ก็การฆ่าคนให้ล้มตายนั่น ความทุกข์ของผู้จะถูกฆ่าแม่เป็นฝ่ายผิดและรู้ตัวว่าผิด จะมีทุกข์มากขนาดไหน จงยับยั้งใจไว้พิจารณาให้ดีและละเอียดถี่ถ้วนก่อนจะสายเกินแก้ ว่าทำไมเราจึงเป็นผู้ยี่นดีและพอใจทำในสิ่งเลวร้าย ที่โลกทั้งหลายไม่พึงปรารถนาและปราชญ์ติเดียนอย่างยิ่งเช่นนี้

เราฆ่าเขาให้ตายสมใจแล้ว เราจะได้อะไรที่พึงใจเป็นเครื่องตอบแทนบ้าง นอกจาก มหันตโทษ มหันตทุกข์ล้วน ๆ ไม่มีประมาณเท่านั้น จะสะท้อนย้อนกลับมาเผาผลาญเรา คำว่าเมียมีชู้ ผัวมีชู้ เมียมีหลายผัว ผัวมีหลายเมียนี้ เพิ่งมาเกิดแก่เราคนเดียวเท่านั้นหรือ ในโลกทั้งหลายตลอดวงนักปราชญ์ที่ท่านมาเป็นศาสดา มาเป็นพระสาวก มาเป็นครูอาจารย์สอนเรา ท่านไม่เคยมีเคยเจอสิ่งสกปรกอันเป็นสมบัติของสัตว์นรกเหล่านี้มาละหรือ ในโลกมีเฉพาะเราคนเดียว เจอเฉพาะเราคนเดียวเท่านั้นหรือ รีบคิดและตัดสินใจให้ถูก ถ้าจะไม่ตั้งหน้าทำลายตัวเองให้ฉิบหาย จนไม่มีเชื้อแห่งความดีเป็นเครื่องสืบต่อภพต่อชาติในภพต่อไป คนเราจะรู้ว่าตนโง่หรือตบถฉลาด จะลุ่มจมหรือจะเอาตัวรอดปลอดภัยถึงแดนแห่งชัยชนะได้ ย่อมถือเหตุการณ์เป็นเครื่องวัดดวงในการปฏิบัติตัวต่อเหตุการณ์นั้น ๆ

ปราชญ์ทั้งหลายแต่ดึกดำบรรพ์มา ท่านไม่เคยเสียท่าเสียทีเพราะการทุ่มตัวให้กับสิ่งเลวทรามทั้งหลาย นอกจากท่านคิดอุบายพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงสิ่งเลวร้าย ให้กลายเป็นปยุพลอเลียงธรรมให้เจริญภายในใจถ่ายเดียว แต่ตัวเจ้าเองทำไมจะทำตัวเป็นมนุษย์เหลวแหลกแตกกระจายไม่เป็นท่า ด้วยการทำชั่วตามเหตุการณ์ของโลกที่ไม่มีประมาณแห่งความพอดีที่ผู้อื่นก่อกำขึ้นเช่นนี้เล่า? เพียงเท่านั้นไม่อาจยับยั้งได้ เจ้าจะพุงตัวเพื่อความดีงามไปได้อย่างไร เมียของเจ้าเขาลุอำนาจแห่งราคะตัณหาไปตามประสาของหญิงที่ไม่มีเขตแดน แต่ตัวเจ้าเองที่เข้าใจว่าตัวเป็นฝ่ายถูกฝ่ายดีกว่าเขา แต่แล้วเจ้าก็จะลุอำนาจไปตามโทษะ ความอาฆาตมาดร้ายและทำลายเขาให้ตายสมใจนั้น ในคนทั้งสองคือเมียผู้นอกใจกับตัวเจ้าเองผู้ฆ่าเมียและชายชู้ ให้ตายพร้อมกันในขณะเดียวสองคนนั้น จะจัดว่าใครเลวร้ายกว่าใคร

ตามสายธรรมของจอมปราชญ์มีพระศาสดาเป็นพยานแล้ว ตัวเจ้าเองต้องจัดว่าเป็นผู้ทำกรรมชั่วอย่างหนักมาก จนไม่มีมหาเมตตาในธรรมบทใดบาทใดให้อภัยเจ้าได้ เจ้าต้องลงนรกหลุมมหันตทุกข์โดยถ่ายเดียวไม่เป็นอย่างอื่นเลย เจ้าจะเชื่อโทษะกิเลสที่กำลังรุมล้อมพัดผันหัวใจของเจ้าเพื่อให้เป็นไปตามอำนาจของมัน หรือจะเชื่อธรรมของจอมปราชญ์ที่เคยพยุงสัตว์โลกผู้ได้ทุกข์ให้เบาบางสร้างขามานานแสนนาน รีบคิดและตัดสินใจโดยถูก

ทางเตี้ยวนี้อย่าชักช้าล้าหลัง ก็เลสตัวโหดร้ายจะแข่งธรรมและขยาตัวเจ้าให้แหลกทั้งเป็น ถ้าไม่รีบจัดการกับมันแต่ขณะนี้

ท่านว่าเป็นที่แปลกประหลาดและอัศจรรย์อย่างไม่เคยคาดเคยฝันมาก่อน พอความอัศจรรย์ผุดขึ้นจากภายในอันเป็นเชิงบอกเตือนด้วยอุบายต่างๆ รวากับครูอาจารย์ที่เคารพนับถือมานั่งสั่งสอนเราอยู่เฉพาะหน้าให้สงบลงไป ใจที่เป็นเหมือนกองเพลิงใหญ่ซึ่งกำลังส่งเปลวเต็มที่ พร้อมจะเผาไหม้สิ่งที่กีดขวางอยู่เวลานั้นให้เป็นผุยผงชั่วประเดี๋ยวใจนั้น ได้สงบตัวลงอย่างเงียบผิดธรรมดา และเกิดความสดสังเวชในเหตุการณ์เกี่ยวกับเมียนอกใจ พร้อมด้วยความอ่อนโยนที่เต็มไปด้วยความสงสารและความให้อภัยเต็มดวงใจ พร้อมกับความเห็นโทษแห่งความโหดร้ายหมายชีวิตอย่างถึงใจในขณะเดียวกัน ยกมือขึ้นประนมสาธุๆ พระธรรมท่านโปรดปรานว่าที่สัตว์นรกไว้ได้ทันท่วงที

หลังจากมรสุมในหัวใจสงบลงโดยสิ้นเชิงแล้ว ใจกลับว่างเปล่าโล่งสบายหายทุกข์เข็ญเวรภัยทั้งปวงในขณะนั้น รวากับเกิดชาติใหม่ขึ้นมาในร่างกายและใจดวงเดียวกัน ทำให้คิดทบทวนหวนกลับไปกลับมา ย้อนหน้าย้อนหลังทั้งอดีตที่เคยตีบตันอันตื้นจนจะหาทางออกไม่ได้ ถึงกับจะคิดเผาไหม้ตัวเองสดๆ ร้อนๆ โดยเห็นว่าเป็นทางออกที่ดี ทั้งอนาคตเกี่ยวกับความเป็นไปในวันข้างหน้าว่า จะควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะสมมักสมหมาย ไม่คลุกเคล้าด้วยมูตรด้วยคุณด้วยพินด้วยไฟดังที่เป็นมาแล้ว ที่น่าสดสังเวชน่าขะเขยงและไม่พึงปรารถนาตลอดอนันตกาล

แต่ก่อนท่านไม่ได้คิดอะไรมากไปกว่าการหวังความเจริญในทางโลก เมื่อมาประสบเหตุการณ์ธรรมทูตนี้ ความรู้สึกสำนึกทั้งหลายจึงหนักไปในอรรถในธรรมมากกว่าจะคิดไปในแง่อื่นๆ จนถึงขั้นปลงใจบวชด้วยความเห็นโทษเห็นคุณจริงๆ เนื่องจากอะไรก็เคยคิดเคยผ่านมามากต่อมากแล้ว สิ่งที่จะให้สมหวังไม่ค่อยปรากฏ มักมีแต่สิ่งไม่พึงหวังมาปรากฏซ้ำๆ ซากๆ จนถึงขั้นชอกช้ำเต็มที่แทบจะหาที่ปลงที่วางไม่ได้ คิดเห็นแต่ธรรมอย่างเดียวจะพึงเป็นพึงตายได้ ด้วยการออกบวชปฏิบัติธรรมให้เต็มกำลังความสามารถ อย่างอื่นๆ ไม่ค่อยมีในห้วงแห่งความคิดนึก จึงได้ตัดสินใจออกบวช โดยบอกความประสงค์ให้ญาติมิตรเพื่อนฝูงทราบแล้วก็ออกถวายตัวเป็นนาคในวัดเพื่อบวชโดยไม่ชักช้า

การบวชของหลวงปู่ขาว

ท่านออกบวชคราวแรก บวชที่วัดโพธิ์ศรี บ้านบ่อชะเนง ตำบลหนองแก้ว อำเภออำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่..... พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒ โดยพระครูพุทธศักดิ์ เจ้าคณะอำเภออำนาจเจริญเป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์บุญจันทร์เป็นพระกรรมวาจา และอยู่จำพรรษาเพื่อศึกษาหลักพระธรรมวินัยในวัดโพธิ์ศรีถึง ๖ ปี ในเวลาที่อยู่ในวัดนั้น สังเกตดูครูอาจารย์และเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกันประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัยก็เป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ ผิด ๆ พลาด ๆ ไม่เป็นที่จับใจเชื่อถือได้ ไม่สมเจตนาที่ออกบวชเพื่อมรรคเพื่อผลด้วยความบริสุทธิ์ใจดังที่ตั้งใจไว้ เมื่อคิดอ่านทบทวนเกี่ยวกับการอยู่และการออกปฏิบัติธรรมจนเป็นที่แน่ใจแล้ว จึงเข้ากราบลาอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดญาติมิตรเพื่อนฝูงเพื่อทราบเจตนาและความประสงค์ในการออกปฏิบัติธรรม

อุปสรรคในการออกเที่ยวธุดงค์กรรมฐาน

ตอนก่อนปฏิบัติกรรมฐานท่านก็เคยได้รับอารมณ์เขย่าก่อกวนใจนานาประการ ที่จะให้เป็นอุปสรรคต่อการบำเพ็ญจากคนทั้งหลาย ทั้งเป็นพระทั้งเป็นฆราวาสว่า เวลานี้มรรคผลนิพพานหมดเขตหมดสมัยไปนานแล้ว ใครจะบำเพ็ญถูกต้องดังงามตามพระธรรมวินัยเพียงไร ก็ไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จตามใจหวังได้บ้าง ว่าการบำเพ็ญภาวนาทำให้คนเป็นบ้า ถ้าใครอยากเป็นบ้าก็ออกบำเพ็ญภาวนา ถ้าใครยังอยากเป็นคนดีเหมือนชาวบ้านเขา ก็ไม่ควรออกกรรมฐานเพื่อความเป็นบ้าบ้าง ว่าสมัยนี้เขาไม่มีพระธุดงค์กรรมฐานกันหรอก นอกจากพระธุดงค์กรรมฐานที่จำหน่ายตะกรุด คาถาวิชาอาคมของคลังต่าง ๆ เช่น พวกเสน่ห์ยาแฝด อยู่ยงคงกระพันชาตรี ดูถูกข่มขามยามดี ดูชะตาราตีเท่านั้น ส่วนพระธุดงค์กรรมฐานที่ดำเนินตามทางพระธุดงค์นั้นไม่มีแล้วสำหรับทุกวันนี้ อย่าไปทำให้เสียเวลาและเหนื่อยเปล่าเลย สู้อยู่สบายอย่างนี้ไม่ได้บ้าง

บรรดาอุปสรรคที่กีดขวางทางออกบำเพ็ญธุดงค์วัตรในเวลานั้น รู้สึกมีมากมายสำหรับท่านเองไม่ยอมฟังเสียงใคร แต่ไม่คัดค้านให้เป็นความกระเทือนใจกันเปล่า ๆ ไม่เกิดประโยชน์อะไรทั้งสองฝ่าย ในความรู้สึกที่ฝังลึกอยู่ในท่านมีว่า คนเหล่านี้และพระอาจารย์เหล่านี้มิได้เป็นเจ้าของศาสนา มิได้เป็นเจ้าของมรรคผลนิพพาน และมีได้เป็นผู้มีอำนาจทำผู้อื่นให้เป็นบ้าเป็นบอได้ พอจะเชื่อถือได้ เราเชื่อพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวกับพระธรรมและพระสงฆ์สาวกอรหันต์เท่านั้น ว่าเป็นผู้ประเสริฐในโลกทั้งสาม ท่านที่พูดหว่านล้อมกีดกันไม่ให้เราออกกรรมฐานด้วยอุบายต่าง ๆ นี้ มิใช่ผู้วิเศษวิโสอะไรเลย เพียงมองดูกิริยาท่าทางที่แสดงออกก็พอทราบได้ว่า เป็นนักปราชญ์หรือเป็นคนพาลมีสันดานเป็นอย่างไรบ้าง ฉะนั้นคำกีดกันหวงห้ามใด ๆ ที่แสดงออก จึงไม่เป็นสิ่งที่เราจะนำมา

วินิจฉัยให้เสียเวลา เราจะต้องออกปฏิบัติกรรมฐานโดยถ่ายเดียวในไม่ช้านี้ และจะค้นหาของจริงตามหลักธรรมที่ประทานไว้ จนสุดกำลังความสามารถขาดดินสิ้นซาก พระกรรมฐานคือตัวเราเอง ตายก็ยอมถวายชีวิตไว้กับพระธรรมดวงเลิศ

เมื่อพร้อมแล้วท่านก็ออกเดินธุดงค์ ในท่ามกลางประชาชนและครูอาจารย์ทั้งหลายที่กำลังชุมนุมกันอยู่ในเวลานั้น เวลาจะไป ท่านพูดสั่งเสียด้วยความจริงใจ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาต่างๆ ที่คัดค้านโดยปริยายว่า เมื่อกระผมและอาตมาไปแล้ว ถ้าสอนตัวเองไม่ได้ เต็มภูมิจิตภูมิธรรมตราบไต่ จะไม่มาให้ท่านทั้งหลายเห็นหน้าตราบนั้น จะหวังตายเพื่อความรู้อะไรเห็นแจ้งในธรรมเท่านั้นไม่เป็นอย่างอื่นแน่นอน กรุณาช่วยจำคำนี้ไว้ด้วย หากยังมีวาสนาได้กลับมาพบหน้ากันอีกจะลืมไปเสีย การที่เราจะมีโอกาสได้พบเห็นกันในอนาคตจึงมีอยู่เพียงอย่างเดียวดังที่เรียนแล้ว คือการรู้เห็นธรรมประจักษ์ใจหายสงสัยโดยสิ้นเชิงแล้ว ถึงจะกลับมาให้ท่านทั้งหลายเห็นหน้า

ท่านว่าขณะที่ผู้คนส่วนมาก ทั้งพระอาจารย์ใหญ่ๆ ทั้งฆราวาสที่ชาวบ้านเคารพนับถือกันว่าเป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต พูดคัดค้านกีดกันอยู่นั้น ใจเราเหมือนจะกัดเพชรทั้งก้อนให้แหลกเป็นผุยผงไปในนาทีเดียว และเหมือนจะเหาะเหินเดินไปทางอากาศให้เขาดูในเวลานั้น รู้สึกมันมานะมันกระหึ่มยืมยืมอยู่ภายในใจ รวากับจะออกแสงแจ่มจ้า พุ่งออกมาให้คนทั้งหลายเหล่านั้นเห็นเสียที ซึ่งเป็นลักษณะประกาศตนว่า “นี่ใจละแสงเพชรอยู่ในใจข้านี้ใจละ พวกกันเห็นหรือยัง จะพวกนั้นมัวประมาทซ้ำว่า จะไปเป็นบ้าเป็นบอลุบล่าอะไรต่างๆ อยู่ไหนหรือ ใจข้ากับใจท่านทั้งหลายมันมิได้เป็นใจดวงเดียวกัน พอจะกวาดต้อนเข้ามาแล้วชุมนุมกันตายแบบไม่มีคุณค่าราวกับหมาตายอย่างไรกัน ข้ายังไม่พอใจจะตายตามแบบที่ท่านทั้งหลายจะพาตายอยู่เวลานี้ ข้าประสงค์จะตายแบบพระพุทธเจ้าพาตายซึ่งไม่มีเชื้อแห่งภพเหลือหลออยู่เลย ตายแบบนี้ข้าเคยตายมามากต่อมากแล้วจนไม่สามารถจะพรรณนาปาข้าของตนได้ แม้ไม่รู้ด้วยญาณ ข้าก็เชื่อพระพุทธเจ้าผู้ทรงญาณอันเอกไม่มีใครเสมอเหมือน”

เสร็จแล้วก็ลาพระอาจารย์นักปราชญ์ทั้งหลาย ออกเดินทางท่ามกลางประชาชนจำนวนมาก มุ่งหน้าไปทางพระธาตุพนม เดินบุกป่าฝ่าดงไปด้วยเท้าตามทางลัดทางเกวียน เพราะสมัยนั้นถนนไม่มีแม้แต่รูปร่าง นอกจากทางคนเดินเท้าและทางเกวียนเท่านั้น ในดงใหญ่นั้นข้างก็ชุม เสือก็มาก สัตว์ป่าชนิดต่างๆ มีเต็มไปทุกหนทุกแห่ง เพราะไม่มีบ้านผู้บ้านคนมากเหมือนสมัยทุกวันนี้ ซึ่งไปที่ไหนมีเต็มไปด้วยผู้คนบ้านเรือน ป่าก็ป่าจริง ๆ ถ้า

เดินผิดทางก็มีหวังอดข้าวหรืออาจตายได้ เนื่องจากไม่พบบ้านพบเรือนคนที่ไหนเลย แม้เดินทางตั้งวันก็แทบจะไม่เจอบ้านคน

อุตสาห์เดินบุกป่าฝ่าดงมาจนถึงพระธาตุพนม ลุถึงอุตรฯ หนองคาย เพื่อตามหา ท่านอาจารย์มั่น ซึ่งทราบว่าท่านจำพรรษาอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ เมื่อไปถึงและอาศัยอยู่กับท่าน ได้พักอบรมกับท่านชั่วระยะเท่านั้น ยังไม่จุใจที่อยากอยู่เลย ท่านก็หนีจากเราไปทาง เชียงใหม่หายเงียบไปเลย คราวนั้นก็นับว่าเป็นคนลึนท่าไปพักหนึ่ง เพราะไม่มีครูอาจารย์ ให้โอวาทสั่งสอน พอทราบข่าวว่าท่านอาจารย์มั่นไปพักบำเพ็ญเพียรอยู่ที่เชียงใหม่ จึงพยายามตามหลังท่านไป โดยการเที่ยวรดงกรรมฐานไปเรื่อย ๆ ตามลำน้ำโขง จนลู่ถึง เชียงใหม่ และเที่ยวบำเพ็ญอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ด้วยความสงบสุข

ที่ที่ท่านพักบำเพ็ญแต่ละแห่งนั้น ล้วนเป็นป่าเป็นเขาและห่างไกลจากหมู่บ้านมาก ท่านอาจารย์มั่นเองก็เที่ยวอยู่ตามแถบนั้นเช่นกัน แต่ตามท่านไม่พบอย่างง่าย ๆ เพราะท่าน ชอบปลีกตัวจากหมู่คณะอยู่เสมอ ไม่ยอมให้ใครพบอย่างง่ายตาย ท่านก็พยายามตามท่าน อย่างไม่ลดละ จนได้พบและได้ฟังการอบรมจากท่านจริงๆ แต่ท่านไม่ค่อยให้ใครอยู่ด้วย ท่านชอบอยู่เฉพาะองค์เดียว ท่านว่าท่านก็พยายามไปอยู่ในแถวใกล้เคียงท่าน พอไปมาหา สู้เพื่อรับโอวาทได้ในคราวจำเป็น เมื่อเข้าไปเรียนศึกษาข้อธรรมข้อธรรม ท่านก็เมตตาสั่ง สอนอย่างเต็มภูมิไม่มีปิดบังลึกลับ แต่ไม่ค่อยให้ใครอยู่ด้วย ท่านว่าท่านก็พอใจที่ท่านเมตตา สั่งสอนในเวลาจำเป็นเข้าไปเรียนถาม เมื่อหมดข้อข้องใจแล้วก็กราบลาท่านไปบำเพ็ญตาม ลำพัง มีการเข้า ๆ ออก ๆ อยู่เสมอ

เมื่ออยู่นานไปบางปีท่านก็เมตตาให้เข้าไปจำพรรษาด้วย รู้สึกดีใจเหมือนตัวจะลอย ที่พยายามมาหลายปีเพิ่งสำเร็จ จากนั้นก็ได้จำพรรษากับท่านเรื่อยมา การบำเพ็ญทางจิตต ภาวนารู้สึกได้กำลังขึ้นเป็นลำดับ ตอนไปอยู่ที่เชียงใหม่แล้ว พร้อมกับได้ครูอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญคอยแนะนำสั่งสอน ใจจึงเหมือนจะเหาะจะบินด้วยอำนาจแห่งความอิมเอิบใน ธรรมที่ปรากฏอยู่กับใจ ไม่มีความอับเฉาเศร้าใจเพราะความเป็นลุ่ม ๆ ดอน ๆ ของใจ เหมือนพักอยู่ที่อื่น ๆ ใจนับวันเจริญขึ้นโดยลำดับทั้งด้านสมาธิและด้านปัญญา มีความ เพลิดเพลินในความเพียรทั้งกลางวันและกลางคืนไม่มีเวลาอิมพอ

ช่างใหญ่เข้ามาหาท่านในเวลากลางคืนยามดึกสงัด

คืนวันหนึ่งในพรรษา ทราบว่าท่านจำพรรษาอยู่ด้วยกัน ๒ องค์ เวลาตีกสังข์ท่านกำลังนั่งภาวนาอยู่ในกุฏิเล็กๆ ขณะนั้นช่างใหญ่เชือกหนึ่งทีเจ้าของเขาปล่อยให้เที่ยวหากินตามลำพังในป่าเขาแถบนั้น ไม่ทราบว่ามาจากที่ไหน เดินตัวมเตี้ยมเข้ามาในบริเวณด้านหลังกุฏิท่าน และเดินตรงเข้ามาหากุฏิท่าน แต่เผอิญกุฏิด้านหลังมีม้าหินใหญ่ก้อนหนึ่งบังอยู่ ช่างจึงไม่สามารถเข้ามาถึงตัวท่านได้ พอมันเข้ามาถึงหินก้อนนั้นแล้วก็เอางวงสอดเข้ามาในกุฏิจนถึงกลดและมุ้งบนศีรษะท่านที่กำลังนั่งภาวนาอยู่ เสียงสุดลมหายใจตมกลืนท่านดังฟูดฟาดๆ จนกลดและมุ้งไหวไกวไปมาและเย็นไปถึงศีรษะท่าน องค์ท่านเองก็นั่งภาวนาบริกรรมพุทโธๆ อยู่อย่างฝากจิตฝากใจ ฝากเป็นฝากตายกับพุทโธจริงๆ ไม่มีที่อาศัย

ช่างใหญ่ตัวนั้นก็ยืนนิ่งอยู่ที่นั่นไม่ยอมหนีไปไหนเป็นเวลา ๒ ชั่วโมงเศษๆ และคงยืนตักนั่งอยู่ท่านองนั้น ราวกับจะคอยตะครุบท่านให้แหลกไปในเวลานั้น นานๆ จะได้ยินเสียงลมหายใจและสุดกลืนท่านอยู่นอกมุ้งครั้งหนึ่งแล้วเงียบไป จากนั้นก็เดินกลับออกไปทางด้านตะวันตกกุฏิ แล้วเอามือล้วงเข้าไปในตะกร้ามะขามเปรี้ยวที่ข้างต้นไม้ซึ่งโยมเขาเอามาไว้เพื่อขัดฝาบาตรออกมากิน เสียงเคี้ยวดังกร้วมๆ อย่างเอร็ดอรร้อย ท่านจึงนึกว่าที่นี้มะขามสำหรับขัดฝาบาตรเราคงเกลี้ยงไม่มีเหลือแน่นอน ถ้างงเจ้าท้องใหญ่พุงหลวงได้คว่าถูกมือแล้ว เมื่อมันกินมะขามเปรี้ยวในตะกร้าหมดแล้วก็ต้องเดินเข้ามากุฏิเรา คราวนี้ต้องเข้าถึงตัวและบดขี้เราแหลกไปอย่างแน่นอน อย่างกระนั้นเลยเราควรออกไปพูดกับมันให้รู้เรื่องกันเสียบ้าง เพราะสัตว์พรรคนี้มันรู้ภาษาคนได้ดี เนื่องจากมันเคยอยู่กับคนมานาน เวลาเราออกไปพูดกับมันด้วยดีให้รู้เรื่องแล้ว มันคงฟังเสียงเราน่าจะไม่ฝันดื้อทะลิ่งเข้ามา หากมันฝันทะลิ่งพรวดพราดเข้ามาจะฆ่าเราก็อมตายเสียเท่านั้น แม้เราไม่ออกไปพูดกับมัน แต่เวลามันกินมะขามหมดแล้วก็ต้องเข้ามาหาเราจนได้ ถ้ามันจะฆ่าก็ต้องตายหนีไม่พ้นแน่นอนเพราะเป็นเวลาค่าคืน ตาก็มองไม่เห็นหนทางอะไรด้วย

พอตกลงใจแล้วท่านก็ออกจากกุฏิเล็กๆ มาขึ้นแอบโคนต้นไม้หน้ากุฏิ แล้วพูดกับมันว่าพี่ชาย น้องขอพูดด้วยสักคำสองคำ ขอพี่ชายจงฟังคำของน้องจะพูดเวลานี้ พอได้ยินเสียงท่านพูดขึ้น มันก็หยุดนิ่งเงียบราวกับสัตว์ไม่มีหัวใจ จากนั้นท่านก็เริ่มมธภาษิตกับมันว่า พี่ชายเป็นสัตว์ของมนุษย์นำมาเลี้ยงไว้ในบ้านเป็นเวลานานจนเป็นสัตว์บ้าน ความรู้สึกทุกอย่างตลอดภาษามนุษย์ที่เขาพูดกันและพร่ำสอนพี่ชายตลอดมานั้น พี่ชายรู้ได้ดีทุกอย่างยิ่งกว่ามนุษย์บางคนเสียอีก ดังนั้นพี่ชายควรจะรู้ขนบธรรมเนียมและข้อบังคับของมนุษย์ ไม่ควรทำอะไรตามใจชอบ เพราะการทำบางอย่างแม้จะถูกใจเราแต่เป็นการขัดใจ

มนุษย์ก็ไม่ใช่ของดี เมื่อขัดใจมนุษย์แล้วเขาอาจทำอันตรายเราได้ ดีไม่ดีอาจถึงตายก็ได้ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์ฉลาดแหลมคมกว่าบรรดาสัตว์ที่อยู่ร่วมโลกกัน สัตว์ทั้งหลายจึงกลัวมนุษย์มากกว่าสัตว์ด้วยกัน ตัวพี่ชายเองก็อยู่ในบังคับของมนุษย์ จึงควรเคารพมนุษย์ผู้ฉลาดกว่าเรา ถ้าต้องติดต่อเขาอย่างน้อยเขาก็ดี เขาเอาข้อสับลงที่ศีรษะพี่ชายให้ได้รับความเจ็บปวด มากกว่านั้นเขาฆ่าให้ตาย

พี่ชายจงจำไว้อ่าได้ลิ้มคำที่น้องสั่งสอนด้วยความเมตตาอย่างยั้งนี้ ต่อนี้ไปพี่ชายจงรับศีลห้า น้องเป็นพระจะให้ศีลห้าแก่พี่ชาย จงรักษาให้ดี เวลาตายไปจะได้ไปสู่ความสุขอย่างต่ำก็มาเกิดเป็นมนุษย์ผู้มีบุญมีคุณธรรมในใจ ยิ่งกว่านั้นก็ไปเกิดบนสวรรค์หรือพรหมโลกสูงขึ้นไปเป็นลำดับ ดีกว่ามาเกิดเป็นสัตว์เดียรัจฉาน เช่น เป็นช้างเป็นม้าให้เขาขี่ขี่เยียนตีและชนไม้ชนฟัน ซึ่งเป็นความลำบากทรมานจนตลอดวันตาย ก็ไม่ได้ปล่อยวางภาระหนักดังที่เป็นอยู่เวลานี้

พี่ชายจงตั้งใจฟังและตั้งใจรับศีลด้วยเจตนาจริง ๆ คือ ข้อที่หนึ่ง ปาณาฯ อย่าฆ่าคนฆ่าสัตว์ให้เขาตายด้วยกำลังการกระทำของตน และอย่าเบียดเบียนคนเบียดเบียนสัตว์ด้วยกันมันเป็นบาป ข้อสอง อทินนาฯ อย่าลักขโมยของที่มีเจ้าของหวงแหน เช่น มะขามในตะกร้าที่พี่ชายเคี้ยวกินอยู่เมื่อกินนี้ ซึ่งคนเขาเอามาให้น้องขัดฝาบาตร แต่น้องไม่ให้พี่ชายเป็นบาปเป็นกรรมอะไรหรอก เพียงบอกให้ทราบว่าเป็นของมีเจ้าของ ถ้าเขาไม่ให้อย่ากิน อย่าเหยียบย่ำทำลายมันเป็นบาป ข้อสาม กาเมฯ อย่าเสพสัตว์ที่เขาเป็นเจ้าของหวงแหนมันเป็นบาป ถ้าจะเสพก็ควรเสพเฉพาะสัตว์ตัวไม่มีคู่ไม่มีเจ้าของจึงไม่เป็นบาป ข้อสี่ มุสาฯ อย่าโกหกหลอกลวง กิริยาแสดงออกให้ตรงต่อความจริง อย่าแสดงเป็นกิริยาที่หลอกลวงให้ผู้อื่นหลงเชื่อมันเป็นบาป

ข้อห้า สุราฯ อย่ากินของมีินเมาเมามีสุราเมรัยเป็นต้น กินแล้วเป็นบาป ตายไปตกนรกทนทุกข์ทรมานเป็นเวลานานตั้งกับตั้งกัลป์กว่าจะหมดกรรมขึ้นจากนรก แม้พ้นจากนรกขึ้นมาแล้วยังมีเศษแห่งกรรมชั่วติดตัวมาอีก มาเสวยชาติเป็นเปรตเป็นผีเป็นสัตว์เดรัจฉานทรมานตามวิบากของตนที่เคยทำมา กว่าจะได้มาเกิดเป็นคนจึงแสนลำบากเพราะกรรมชั่วกตถาว์ไว้ พี่ชายจงจำให้ดีและทำตามคำที่น้องสั่งสอนนี้ จะได้พ้นจากกำเนิดของสัตว์ไปเกิดเป็นมนุษย์เทวบุตรเทวดา ในชาติต่อไปโดยไม่สงสัย เอาละน้องสั่งสอนเพียงเท่านี้ หวังว่าพี่ชายจะยินดีทำตาม ต่อนี้ไปขอให้พี่ชายจงไปเที่ยวหาอยู่หากินตามสบายเป็นสุขกายสุขใจเถิด น้องก็จะได้เริ่มบำเพ็ญภาวนาต่อไปและอุทิศส่วนกุศลแผ่เมตตาให้พี่ชายเป็นสุข ๆ ทุกวันเวลาไม่ลดละเมตตา เอ้า พี่ชายไปได้แล้วจากที่นี่

เป็นที่น่าประหลาดใจเหลือจะกล่าว ขณะที่ท่านกำลังให้อโวาทสั่งสอนอยู่นั้น ช้างใหญ่ตัวนั้นยืนนิ่งราวก้อนหิน ไม่กระตุกกระตักอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งแม้แต่น้อยเลย ยืนนิ่งฟังท่านอธิบายจนจบ พอท่านให้ศีลให้พรสิ้นสุดลงและบอกให้ไปได้ มันจึงเริ่มเคลื่อนไหวอวัยวะเสียงปึงปึงๆ ราวกับฟ้าดินจะถล่มไปด้วยในขณะที่มันเริ่มหันหลังกลับตัวออกจากที่นั่นหนีไป และไปแบบรู้เรื่องรู้ราวกับคำสั่งเสียทุกอย่างจริงๆ คิดดูแล้วน่าสงสารมากที่กายเป็นสัตว์ แต่ใจเป็นมนุษย์ รู้รู้ชั่วในคำสั่งสอนไม่ต้อดิ่งฝ่าฝืน สมเป็นสัตว์ใหญ่มีกำลังมาก แต่กลับอ่อนโยนด้วยใจที่ระลึกไว้ในคำผิตถูกชั่วดีทุกอย่าง พอพระท่านว่าที่นี้พี่ชายไปได้แล้วเท่านั้น ก็หมุนตัวกลับไปเลยในทันที เวลาฟังคำสั่งสอนก็ตั้งใจฟังเสียจนแทบไม่หายใจ เหมือนคนฟังเทศน์พระด้วยความเคารพธรรมฉะนั้น

จึงเป็นเรื่องที่น่าคิดและอัศจรรย์ทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้สั่งสอนช้างก็ช่างมีอุบายแยบคาย เลือกเฟ้นคำแปลกๆ มาสอนได้อย่างจับใจไพเราะ ไม่เพียงแต่ช้างเป็นสัตว์จะสนใจฟัง แม้มนุษย์เราถ้าได้ฟังในขณะนั้นก็คงเคลิบเคลิ้มหลงใหลอย่างไม่มีปัญหา เพราะเป็นคำมธุภาษิตที่หาฟังได้ยาก ไม่มีใครอาจพูดได้อย่างนั้น ฝ่ายช้างใหญ่ก็สนใจฟังด้วยความสนิทติดใจ ไม่กระตุกกระตักอวัยวะกระทั้งหูหาง จนพระท่านเทศน์จบกัณฑ์และบอกให้ไปจึงยอมไปเที่ยวหากินตามประสาสัตว์ที่แสนดีหายาก จึงทำให้คิดซึ่งในใจเพิ่มเข้าไปอีกว่า ไม่ว่าสัตว์ว่ามนุษย์ถ้าได้ประสบสิ่งที่ต้องใจแล้ว ย่อมทำให้หูแจ่มตาสว่างไปได้ เหมือนไม่มีกลางคืน ใจซาบซ่านไปด้วยปีติความพอใจโยดี ในปิยวาจาที่แสนมีรสชาติซึ่งปรารถนามานาน แม้จะรับประทานไปมากเพียงไรก็ไม่มีความอิ่มพอ เพราะเป็นสิ่งที่มีความค่ามากแก่จิตใจ

หลวงปู่ขาวท่านช่างพูดช่างยอ พูดยอเสียจนช้างใหญ่ตัวนั้นเคลิ้มหลับไปด้วยคำอ่อนหวานที่มีรสซึ่งฝังอยู่ภายใน เช่นคำว่า “พี่ชายพี่มีกำลังมาก ส่วนน้องเป็นผู้น้อยไม่มีเรี่ยวแรงเหมือนพี่ชาย น้องกลัวพี่ชายมาก” ฟังแล้วซึ่งสุดจะกล่าว จนช้างใหญ่หลับทั้งยืน ลืมสนใจเสียทุกอย่าง แม้มะขามเปรี้ยวที่ได้หลงเคี้ยวกลืนเข้าไปบ้างแล้ว ก็อยากจะคายออกมาใส่ตะกร้าให้น้องชายผู้นำรังกนำสงสารเสียสิ้น ไม่อยากให้ติดปากติดท้องไปเสียเลย จะเสียศักดิ์ศรีของช้างตัวใหญ่มีกำลังและแสนรู้ ประหนึ่งตุ้มมงคลเคลื่อนที่ได้ พอได้รับคำสั่งสอนเต็มพุงแล้ว ก็ไปเที่ยวหากินตามลำพัง มิได้มาเกี่ยวข้องรบกวนพระท่านอีกเลย กระทั่งท่านออกพรรษาแล้วเที่ยวไปที่อื่นก็ไม่ปรากฏว่ามันกลับมารบกวนท่านอีก จึงนำอัศจรรย์ใจสัตว์ตัวแสนรู้ องค์ท่านเองก็ออกเที่ยวไปตามอัธยาศัยเพื่อบำเพ็ญสมณธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป

ท่านรู้สึกเป็นพระกรรมฐานที่อาจหาญเด็ดเดี่ยวมากประจำนีสัย ทำอะไรทำจริง ท่านพักอยู่ในภูเขาได้ให้โยมทำทางเดินจงกรมไว้สามสาย สายหนึ่งเพื่อเดินบูชา พระพุทธเจ้า สายที่สองเดินบูชาพระธรรม สายที่สามเดินบูชาพระสงฆ์สาวกท่าน ท่านเดิน จงกรมทั้งสามสายนี้ตามเวลาเป็นประจำไม่ให้ขาดได้ พอฉันเสร็จก็เริ่มเดินจงกรมสายพุทธ บูชา จนถึงเที่ยงวันท่านจึงหยุดพัก พอบ่าย ๒ โมงก็เริ่มลงเดินสายธรรมบูชา จนบ่าย ๔ โมงถึงเวลาปิดกวาด สรงน้ำจึงหยุด เมื่อทำข้อวัตรทุกอย่างเสร็จแล้ว ก็เริ่มลงเดินสายสังฆ บูชาไปจนถึง ๔-๕ โมงจึงเข้าที่พักภาวนา หลังจากนั้นก็พักจำวัด พอตื่นขึ้นมาก็เริ่มเข้าที่ท่า สมาธิภาวนาจนสว่าง ถัดจากนั้นก็ลงเดินจงกรมต่อไป จนถึงเวลาออกบิณฑบาตค่อยหยุด เดิน

บางคืนท่านนั่งภาวนาจนตลอดสว่างโดยไม่ลุกจากที่นั่งเลยก็มี คืนที่ท่านนั่งภาวนา ตลอดรุ่งใจรู้สึกสว่างไสวมาก แม้ออกจากสมาธิภาวนามาแล้วในเวลาปกติ ขณะนั่งภาวนา ตลอดรุ่งนั้น ปรากฏว่าโลกธาตุได้ดับหายไปจากความรู้สึกโดยสิ้นเชิง แม้กายตัวเองก็ไม่ ปรากฏว่ามีอยู่เลยเวลานั้น เป็นความอัศจรรย์อย่างยิ่ง นับแต่ขณะนั่งพิจารณาทุกขเวทนา จนดับไปด้วยการพิจารณา จิตได้หยั่งลงสู่ความสงบอย่างละเอียดแนบแน่น ขณะนั้น ปรากฏจำเพาะความรู้เพียงอันเดียวที่ทรงตัวอยู่ด้วยความสงบสุขละเอียดอ่อนจนบอกไม่ ถูก ไม่มีอารมณ์ใดแม้ส่วนละเอียดปรากฏขึ้นภายในจิต จึงเป็นเหมือนโลกธาตุดับไป พร้อมกับอารมณ์ที่ดับไปจากจิต จนกว่าถอนขึ้นมา อารมณ์ที่เคยปรุงจิตจึงค่อยๆ ปรากฏ ตัวขึ้นกับจิตที่ละเอียดละน้อย จากนั้นก็ทำความเพียรต่อไปตามธรรมดา

ขณะที่จิตรวมตัวลงสู่ความสงบแม้เป็นเวลาหลายชั่วโมง ก็ไม่รู้สึกรู้ว่านานตามเวลาที่ ผ่านไป คงเป็นเอกจิตเอกธรรมอยู่จำเพาะใจเพียงดวงเดียวไม่มีสองกับสิ่งใด เวลาจิตถอน ขึ้นมา จึงรู้ว่าจิตรวมสงบอยู่เป็นเวลาเท่านั้นชั่วโมงเท่านั้น ชั่วโมง ถ้าคิดใจจิตภาวนา สะดวกสงบลงได้ง่าย คิณนั้นแม้จะนั่งจนตลอดรุ่งก็เท่ากับนั่งราว ๒-๓ ชั่วโมงเท่านั้น ไม่ทำ การกดถ่วงเนิ่นนานอะไรเลยท่านว่า

หลวงปู่ขาวชอบเผชิญอันตรายเกี่ยวกับช้างมากกว่าอย่างอื่น ท่านว่าพอผ่าน อันตรายจากคราวนั้นมาแล้วไม่นานนักเลย ก็ไปเจอกับช้างใหญ่ตัวหนึ่งเข้าอีกที่แม่ปาง จังหวัดลำปาง แทบเอาตัวไม่รอดคราวนี้ ตัวนี้เป็นช้างป่าจริงๆ มิได้เป็นช้างบ้านที่เขาเลี้ยง ไว้เหมือนคราวที่แล้วนั้น คือตอนกลางคืนท่านกำลังเดินจงกรมอยู่ ได้ยินเสียงมันเดินบุก ป่าผาดง และเสียงไม้หักตึงปังปังๆ มาตลอดทาง โลมหน้ามุ่งมายังท่านและเดินใกล้เข้ามา ทุกที จะหลบหลีกปลีกหนีไปไหนก็ไม่ทัน จึงตัดสินใจว่า ธรรมดาช้างป่าทั้งหลายมักกลัว

แสงไฟ ท่านจึงรีบออกจากทางจกรมไปเอาเทียนไขในที่พักมาจุดทีละหลายๆ เล่ม ปักเสียบรอบไว้ตามสายทางเดินจกรมยาวเหยียดเขียว คนเรามองดูแล้วสว่างไสวงามตาเย็นใจ แต่ข้างมันจะมองไปในแง่ไหนนั้นเราทราบไม่ได้

พอจุดเทียนปักเสียบไว้เสร็จเท่านั้นข้างก็เดินมาถึงนั่นพอดี ขณะนั้นท่านเองไม่มีทางหลบหลีกปลีกตัว มีแต่ตั้งสัตยาธิษฐานขอบันดาลคุณพระพุทธรเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ จงช่วยคุ้มครองป้องกัน อย่าให้ข้างใหญ่ตัวนี้ทำอันตรายแก่ข้าพระพุทธเจ้าได้ พออธิษฐานจบลง ข้างก็เข้ามาถึงที่นั่นพอดี และหยุดยืนกางหูตัวฝั่งอยู่ไม่กระดุกกระดิกอวัยวะส่วนใด ๆ ณ ข้างทางจกรม ห่างจากท่านประมาณวาเศษ ท่ามกลางไฟกำลังสว่างไสวอยู่รอบตัวท่านเวลานั้น ซึ่งมองเห็นข้างได้ถนัดชัดเจน ท่านว่าข้างตัวนั้นใหญ่เท่าภูเขาลูกย่อม ๆ นี้เอง

ท่านเองก็เดินจกรมไปมาอยู่อย่างไม่สนใจกับมันเลย ทั้งที่กลัวมันอย่างเต็มที่ ใจเหมือนกับขาดลมหายใจไปแล้ว แต่ขณะมองเห็นมันเดินเข้ามาหาอย่างฝั่งผายที่แรก มีเพียงความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับองค์พุทโธอย่างเหนียวแน่น ที่น้อมมาระลึกเป็นองค์ประกันชีวิตเท่านั้น นอกนั้นไม่คิดเห็นอะไรเลย แม้ข้างทั้งตัวที่ใหญ่เท่าภูเขาลูกย่อมอยู่ข้างทางจกรม ก็ไม่ยอมส่งจิตออกไปหามัน กลัวจิตจะพราวจากพุทโธซึ่งเป็นองค์สรณะอันประเสริฐสุดในเวลานั้น พุทโธกับจิตกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนใจหายกลัว เหลือแต่ความรู้กับคำบริกรรมพุทโธซึ่งกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน ข้างก็คงยืนดูท่านอยู่แบบภูเขาลูกย่อมไม่ยอมกระดุกกระดิกตัวเลยขณะนั้น หูกางฝั่งราวกับจะแผ่เมตตาให้ไม่ยอมรับ เพราะลักษณะท่าทางที่มันเดินเข้ามาหาท่านที่แรก เหมือนจะเข้ามาขยี้ขย่ำอย่างไม่รีรอแม้ชั่ววินาทีหนึ่งเลย แต่พอมาถึงที่นั่นแล้วกลับยืนตัวแข็งที่อราวกับสัตว์ไม่มีหัวใจ

พอจิตกับพุทโธเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ท่านก็หายกลัว มิหนำยังกลับเกิดความคิดกล้าหาญขึ้นมา สามารถจะเดินเข้าไปหามันได้อย่างไม่สะทกสะท้านอะไรทั้งสิ้น แต่มาคิดอีกแง่หนึ่งว่า การเดินเข้าไปหามันซึ่งเป็นสัตว์ร้าย อาจเป็นฐานะแห่งความประมาทอวดดีก็ได้ เป็นสิ่งไม่ควรทำ จึงเป็นเพียงเดินจกรมแข่งกับการยืนของมันอย่างองอาจกล้าหาญราวกับไม่มีอันตรายใดๆ จะเกิดขึ้นในที่นั้น นับแต่ขณะข้างตัวนั้นเดินเข้ามายืนอยู่ที่นั่นเป็นเวลาชั่วโมงเศษๆ ไฟเทียนไขชนิดดี ๆ ยาวๆ ที่จุดไว้ บางเล่มก็หมดไป บางเล่มก็จวนจะหมด มันจึงได้กลับหลังหัน แล้วเดินถอยออกไปทางเก่าและเที่ยวหากินในแถบบริเวณนั้น เสียงหักไม้กินเป็นอาหารสนั่นป่าไปหมด

ท่านได้เห็นความอัศจรรย์ของจิตและของพุทโธ ประจักษ์ใจในคราวนั้นเป็นครั้งแรก เพราะเป็นคราวจำเป็นจริงๆ ไม่สามารถจะหลบหลีกปลีกตัวไปที่ไหนให้พ้นได้ นอกจาก

ต้องสู้ด้วยวิธีนั้นเท่านั้น แม้ตายก็ยอมโดยไม่มีทางเลือกได้ นับแต่ขณะนั้นมาแล้ว ทำให้เกิดความมั่นใจว่า เป็นเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าจิตกับพุทโธเป็นต้น ได้เข้าสนิทกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยหลักธรรมชาติแล้ว ไม่สามารถทำอันตรายได้อย่างแน่นอน นี่เป็นความเชื่ออย่างสนิทใจตลอดมาท่านว่า ช้างตัวนั้นก็เป็สัตว์ที่แปลกอยู่มาก เวลาเข้ามาถึงที่นั้นแล้วแทนที่จะแสดงอาการอย่างไรก็ไม่แสดง คงยืนนิ่งหูกางอยู่อย่างสงบ แลดูท่านเดินจงกรมกลับไปกลับมาอย่างไม่เบื่อ พอดูเต็มตาแล้วก็กลับหลังหันคืนทางเก่า แล้วเที่ยวหากินไปเรื่อย ๆ แบบทองไม่รู้ร้อนและหายเจ็บไปเลย ซึ่งเป็นสัตว์ที่น่ารักอีกตัวหนึ่ง ไม่ด้อยกว่าตัวที่ผ่านมาแล้วซึ่งเป็นสัตว์บ้านที่รู้ภาษาคนได้ดี

สำหรับตัวหลังนี้เป็นสัตว์ป่ามาแต่กำเนิด ซึ่งมีอายุไม่ต่ำกว่าร้อยปี ไม่อาจรู้ภาษาคนได้ ท่านจึงไม่ได้พูดอะไรกับมัน เป็นแต่เดินจงกรมเฉยอยู่เท่านั้น ตัวหลังนี้ไม่มีลูกพรวนแววนคอเหมือนตัวนั้น ทั้งชาวบ้านก็บอกว่าเป็นช้างป่า และเคยเป็นนายโขลงมานาน เฉพาะคราวนี้ทำไมจึงมาเที่ยวตัวเดียวก็ไม่ทราบ อาจจะพราวจากโขลงมาชั่วคราวก็ได้ตั้งนี้แม้ช้างตัวนั้นหนีไปแล้วท่านยังเดินจงกรมต่อไปด้วยความอัศจรรย์ใจ และเห็นคุณของช้างตัวนั้นที่มาช่วยให้จิตท่านได้เห็นความอัศจรรย์ในธรรมเกี่ยวความกลัวความกล้า แต่คราวนี้ช้างมาช่วยเสริมให้รู้เรื่องนี้ได้อย่างประจักษ์ใจหมดทางสงสัย ช้างตัวนั้นจึงเป็นเหมือนช้างเทวบุตรหรือช้างเทพบันดาลก็น่าจะไม่ผิด

เพราะธรรมดาช้างในป่าซึ่งไม่คุ้นเคยและให้อภัยแก่ผู้ใด นอกจากจะสู้ไม่ไหวจริง ๆ แล้วจึงรีบวิ่งหนีเอาตัวรอดเท่านั้น แต่ช้างตัวนี้ตั้งหน้าตั้งตาเดินมาหาเราอย่างอิสระ มิได้ถูกบังคับขบไล่ด้วยวิธีใด ๆ จากผู้ใด และเดินมาหาเราทั้งที่ไฟก็ตามสว่างอยู่รอบด้าน แทนที่มันจะตรงเข้าขี้น้ำเราให้แหลกเป็นจุ่มวิจุ่มไปด้วยกำลังก็ไม่ทำ หรือจะตื่นตกใจกลัวไฟรีบวิ่งหัวซุกหัวป้าเข้าป่าไปก็ไม่ไป เมื่อเดินอย่างองอาจซาตอาชาไนยเข้ามาถึงที่เราอยู่แล้วยังกลับยืนที่อดูเราอยู่เป็นเวลาตั้งชั่วโมงเศษ ๆ จึงหนีไปแบบธรรมดา มิได้กลัวมิได้กลัวอะไรทั้งสิ้น จึงเป็นสัตว์ที่น่าคิดพิศวงงงงันอยู่ไม่ลืมจนบัดนี้ จากคราวนั้นมาแล้วจะไปเที่ยวและพักอยู่ในที่เช่นไรก็ไม่คิดกลัว เพราะเชื่อธรรมอย่างถึงใจแต่บัดนั้นเป็นต้นมา สมกับธรรมบทว่า พระธรรมย่อมรักษาผู้ปฏิบัติ ไม่ปล่อยให้ตายจมน้ำจมน้ำแบบขอนแก่น

ความรู้เรื่องของจิตของธรรมอย่างถึงใจย่อมรู้กันในเวลาคับขัน ถ้าไม่คับขันจิตมักเล่นตัวยั่วเราด้วยกิเลสชนิดต่างๆ ไม่มีประมาณจนตามแก้ไม่ทัน ยอมให้มันข้ามศีรษะไปต่อหน้าต่อตา ประหนึ่งไม่มีความสามารถหักห้ามตามแก้มันให้หลุดไปได้เลย พอเวลาเข้าที่คับขันจนมุมจริง ๆ กำลังของจิตของธรรมไม่ทราบว่าจะมาจากไหน ใจก็หมอบและยอมเชื่อ

เราเชื่อธรรมไม่ฝ่าฝืน กำหนดบังคับให้อยู่อย่างไรหรือกับธรรมบทใดก็อยู่อย่างนั้นไม่ฝ่าฝืน คงจะเป็นเพราะความกลัวตายก็เป็นได้ถ้าฝ่าฝืน จึงกลายเป็นจิตที่วุ่นนอนสอนง่ายไม่ตื้อตึงในเวลาเช่นนั้น

น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ที่พระธุดงค์กรรมฐานท่านชอบเข้าแต่ป่าแต่เขา ทั้งที่กลัวตาย และใจหนึ่งไม่อยากเข้า สำหรับจิตผมเป็นเช่นนี้ ส่วนจิตของท่านผู้นั้นไม่ทราบได้ แต่ถ้าตั้งใจฝึกให้ถึงเหตุถึงผลจริง ๆ ก็น่าจะเหมือน ๆ กัน เพราะจิตเป็นที่สถิตอยู่แห่งธรรมและกิเลส ที่ทำให้มีความรู้สึกกลัวรู้สึกกลัว รู้สึกดีชั่วต่างๆ เช่นเดียวกัน การฝึกฝนที่ถูกกับเหตุผลซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของธรรม จึงสามารถทำให้กิเลสชนิดต่างๆ ยอมจำนนหมอบราบและสิ้นสูญไปจนไม่เหลือเป็นเชื้ออีกต่อไป ผมเองซึ่งมีนิสัยหยาบจึงมักเชื่อต่อการทรมาณชนิดหยาบๆ เพื่อให้ทันกับกิเลสซึ่งเป็นธรรมชาติหยาบที่มีอยู่ในตน

ตั้งครวซ้างใหญ่เดินเข้ามาหาขณะกำลังเดินจงกรมอยู่ เป็นขณะที่ได้เห็นกิเลสและธรรมของพระพุทธเจ้าอย่างชัดเจนภายในใจ เพราะปกติจิตที่มีกิเลสเป็นเจ้าอำนาจครองใจรู้สึกฝึกทรมาณยาก ดีไม่ดีเราผู้จะฆ่ามันให้ฉิบหายสิ้นซากไป แต่กลับจะตายไปก่อนมัน เพราะความเหนียวแน่นแก่นอัสวะที่เกาะกินเรามาจนเสียด้วยซ้ำ แต่พอเข้าตาจนและได้ซ้างใหญ่มาช่วยปราบเท่านั้น กิเลสตัวดีต่อต้านต้านทานความเพียรเก่งๆ ไม่ทราบหายหน้าไปไหน ใจก็บอกง่าย สั่งให้อยู่อย่างไรและให้อยู่กับธรรมบทใดก็ยอมรับทันทีทันใด ราวกับน้ำมันเครื่องหล่อลื่น ไม่ฝ่าฝืนดังที่เคยเป็นมาเลย พอกิเลสขยาดตัวออกจากใจ ธรรมที่เตรียมพร้อมอยู่แล้วในขณะเดียวกัน ก็แสดงความสว่างไสว และความมองอาจกล้าหาญต่อทุกสิ่งขึ้นมาภายในใจทันที ให้ได้เห็นได้ชมอย่างเต็มใจที่กระหายมานาน ความกลัวตายไม่ทราบหายหน้าไปไหน

จึงทำให้เห็นได้ชัดว่า ความกลัวก็คือกิเลสตัวเคยออกหน้าออกตามานานเราดี ๆ นี้เอง พอความกลัวซึ่งเป็นเครื่องกีดขวางลงใจดับลงไปแล้ว แม้จะไม่ดับไปโดยสิ้นเชิง แต่ก็ทำให้เห็นโทษของมันอย่างประจักษ์ในขณะนั้น วาระต่อไปถึงจะเกิดขึ้นมาอีกตามความมีอยู่ของมัน แม้เช่นนั้นก็ยังพอให้เราระลึกได้ว่าบ้างว่า “ความกลัวนี้มีใช้หน้ามิตรมงคลของเรา แต่เป็นหน้าศัตรูที่เคยมาในรูปร่างแห่งมิตรต่างหาก” จึงไม่ทำใจให้เชื่อชนิดติดจมในมันเหมือนที่แล้ว ๆ มา และพยายามกำจัดมันออกทุกวาระแห่งความเพียร จนสภาพแห่งศัตรูที่มาในสภาพแห่งมิตรเหล่านี้สิ้นสูญไปจากใจนั้นแล จึงจะนอนใจและอยู่เป็นสุขหายกังวลโดยประการทั้งปวงได้

ตามความรู้สึกรู้สึกของผมว่า คนเราถ้าหวังพึ่งธรรม สนใจในธรรม รักใคร่ใฝ่ใจในธรรม ปฏิบัติตามธรรมจริงตามที่พระองค์ประทานไว้ ด้วยความแน่วพระทัยและพระเมตตาจริง ๆ คำว่ารู้ธรรมเห็นธรรมชั้นต่าง ๆ ดังพุทธบริษัทครั้งพุทธกาลรู้เห็นกัน จะไม่เป็นปัญหาที่สุด เอื้อตามความคาดคิดอะไรเลย จำต้องรู้เห็นกันได้ธรรมตา ๆ เหมือนท่านที่รู้เห็นกัน มาแล้วในครั้งพุทธกาลนั้นแล ที่กาลสถานที่และบุคคลสมัยนี้ขัดกับครั้งพุทธกาลโดยทาง มรรคทางผลอยู่เวลานี้ ก็เพราะเราเองทำตัวให้ขัดต่อทางดำเนินของตนเอง โดยต้องการผล แต่มิได้สนใจกับเหตุคือวิธีดำเนินว่าถูกหรือผิดประการใดบ้าง จะควรตัดแปลงกายวาจาใจ ให้ตรงต่อธรรมคือทางดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานอย่างไรบ้าง

ถ้ามีการทดสอบตนกับธรรมอยู่เสมอเพื่อความมุ่งหมายจะสำเร็จตามใจบ้าง อย่างไม่ต้องสำเร็จในขั้นใดขั้นหนึ่งตามกำลังสติปัญญาของตนแน่นอน เพราะครั้งพุทธกาล กับสมัยนี้ก็เป็สมัยที่กิเลสจะพึงแก้ด้วยธรรม และหายได้ด้วยธรรมเช่นเดียวกัน ดังโรค นานาชนิดในสมัยต่าง ๆ ที่หายได้ด้วยยาที่ถูกกับโรคตลอดมาจะนั้น ผมเองเชื่ออย่างนี้มา นานแล้ว ยิ่งปฏิบัติมานานเพียงไร ก็ยิ่งเชื่ออย่างฝังใจถอนไม่ขึ้นเพียงนั้น และยิ่งได้ฟังคำที่ ท่านอาจารย์มั่นสั่งสอนอย่างถึงใจสมัยที่อยู่กับท่านด้วยแล้ว ความเชื่อมั่นก็ยิ่งฝังใจลงลึก จนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับใจ

โดยท่านสอนว่า การดูกิเลสและแสวงธรรม ท่านทั้งหลายอย่ามองข้ามใจซึ่งเป็นที่อยู่ของกิเลสและเป็นที่อยู่แห่งธรรมทั้งหลาย กิเลสก็ดี ธรรมก็ดี มิได้อยู่กับกาลสถานที่ ใด ๆ ทั้งสิ้น แต่อยู่ที่ใจ คือเกิดขึ้นที่ใจ เจริญขึ้นที่ใจ และดับลงที่ใจดวงรู้ ๆ นี้เท่านั้น การ แก่กิเลสที่อื่นและแสวงธรรมที่อื่นแม้จนวันตายก็ไม่พบสิ่งดังกล่าว ตายแล้วเกิดเล่าก็จะพบ แต่กิเลสที่เกิดจากใจซึ่งกำลังเสวยทุกข์เพราะมันนี้เท่านั้น แม้ธรรมถ้าแสวงหาที่ใจก็จะมิวัน พบโดยลำดับของความพยายาม สถานที่กาลเวลานั้นเป็นเพียงเครื่องส่งเสริมและเครื่องกีด ถ่างกิเลสและธรรมให้เจริญขึ้นและเสื่อมไปเท่านั้น เช่น รูปเสียงเป็นต้น เป็นเครื่องส่งเสริม กิเลสที่มีอยู่ในใจให้เจริญยิ่งขึ้น และการเข้าบำเพ็ญในป่าในเขา ก็เพื่อส่งเสริมธรรมที่มีอยู่ ในใจให้เจริญยิ่งขึ้นเท่านั้น

กิเลสแท้ธรรมแท้อยู่ที่ใจ ส่วนเครื่องส่งเสริมและกีดถ่างกิเลสและธรรมนั้น มีอยู่ ทั่วไปทั้งภายในภายนอก ฉะนั้นท่านจึงสอนให้หลบหลีกปลีกตัวจากสิ่งยั่วยวนกวนใจ อัน จะทำให้กิเลสที่มีอยู่ภายในกำเริบลำพอง มีรูปเสียง เป็นต้น และสอนให้เที่ยวอยู่ในที่วิเวก สงัดเพื่อกำจัดกิเลสชนิดต่าง ๆ ด้วยความเพียรได้ง่ายขึ้น อันเป็นการย่นวิญญะภายในใจให้ สั้นเข้า ด้วยเหตุนี้การแสวงหาที่อยู่อันเหมาะสมเพื่อความเพียร สำหรับนักบวชผู้หวังพ้น

ทุกข์ภายในใจ จึงเป็นความชอบยิ่งตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็นภัยประจักษ์ พระทัยประทานไว้เพื่อหมู่ชน เพราะการอยู่ในที่ธรรมดากับการอยู่ในที่แปลกๆ เปลี่ยวๆ ความรู้สึกในใจดวงเดียวนั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานที่ที่อยู่เสมอไม่แน่นอน ยิ่งพอทราบว่ามีอาการชินชาต่อสถานที่เท่านั้น ผู้เป็นนักสังเกตตัวเองจะทราบได้ทันที และรีบเปลี่ยนแปลงโยกย้ายสถานที่เพื่อความเหมาะสมไม่นั่งนอนใจ อันเป็นการเปิดโอกาสให้กิเลสสั่งสมกำลังเพื่อทำลายตนโดยไม่รู้สึกรู้หาย

การแก้เหตุการณ์ด้วยความไม่ประมาทได้ทันทั่วทั้งที่ กิเลสย่อมไม่มีโอกาสก่อตัวและสั่งสมกำลังขึ้นทำลายจิตและธรรม ซึ่งมีอยู่ภายในใจดวงเดียวกันได้ และมีทางก้าวหน้าไม่เสื่อมคลาย ผู้ปฏิบัติเพื่อความเห็นภัย ต้องเป็นผู้มีสติระลึกรู้อยู่กับใจตลอดเวลาไม่พลั้งเผลอได้เป็นการดี ความไม่พลั้งเผลอนั้นแล คือ ทำนบเครื่องป้องกันกิเลสต่างๆ ที่ยังไม่เกิด ไม่ให้มีโอกาสเกิดขึ้นได้ ที่มีอยู่ซึ่งยังแก้ไขไม่หมดก็ไม่กำเริบลำพอง และทำความพยายามกำจัดปิดเป่าด้วยสติ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ไม่ลดละทอดถอย สถานที่ใดจิตกลัวและมีสติระลึกรู้ตัวดี สถานที่นั้นคือป่าช้าเผาผลาญกิเลสทั้งหมดด้วยตปธรรมคือความเพียร มีสติปัญญาเป็นเครื่องมือเผาผลาญทำลาย

คำว่าฉานก็ดี สมาธิก็ดี ปัญญาก็ดี วิมุตติหลุดพ้นก็ดี และคำว่ากิเลสเสื่อมอำนาจก็ดี กิเลสตายไปโดยลำดับไม่กำหนดสถานที่เวลานานที่ก็ดี หรือกิเลสตายไปจนหมดสิ้นภายในใจก็ดี จะปรากฏประจักษ์กับใจในสถานที่บำเพ็ญอันถูกต้องเหมาะสมของผู้มีความเพียรเป็นไปด้วยความรอบคอบนั้นแล ไม่มีที่อื่นเป็นที่เกิดและดับของกิเลสทั้งหมด โปรดทราบไว้อย่างถึงใจว่า ธรรมเจริญ ณ ที่ใด กิเลสย่อมเสื่อมและดับสูญไป ณ ที่นั้น คำว่า “ที่ใด” นักปฏิบัติทั้งหลายพึงทราบว่าเป็นที่ใจดวงเดียวเท่านั้น ฉะนั้นจงพากันทำหั่นฟันฝ่าฆ่ากิเลสด้วยความกล้าตายในสนามรบคือที่ใจ โดยอาศัยสถานที่เหมาะสมเป็นเครื่องหนุนกำลัง เพื่อชัยชนะเอาตัวรอดเป็นยอดคน ด้วยประโยคแห่งความเพียรของตนเถิด อย่าหันเหเรวว่ากิเลสกองทุกข์จะมีอยู่ในที่อื่นใด นอกจากมีอยู่ในใจดวงเดียวนี้นี้เท่านั้น

เท่าที่ปฏิบัติมาแต่ขั้นเริ่มแรก ซึ่งเป็นไปด้วยความตะเกียกตะกายและลุ่มๆ คลำๆ เพราะขาดครูอาจารย์ผู้อบรมสั่งสอนโดยถูกต้อง จนได้มาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนหมู่คณะ ก็มิได้เห็นกองทุกข์และความแปลกประหลาด พร้อมกับความอัศจรรย์เกินคาดทั้งหลายที่ไม่เคยรู้เคยเห็นมาก่อนแสดงขึ้น ณ ที่แห่งใดเลย นอกจากแสดงขึ้นที่ใจดวงเดียวซึ่งเป็นที่เกิดและสถิตอยู่แห่งธรรมและกิเลสทั้งหลายนี้เท่านั้น และมีทุกข์กับสมุทัยที่มีอยู่ในใจของเราของท่านแต่ละรายนี้เท่านั้น เป็นสิ่งที่มีอำนาจมากเหนือสิ่งใดๆ ในโลกทั้งสาม ที่สามารถ

ปิดกั้นทางเดินเพื่อมรรคผลนิพพานได้อย่างมิดชิด แม้เครื่องมือทำการขุดค้นบุกเบิกทุกข์ สมุทัย เพื่อมรรคผลนิพพานให้ปรากฏขึ้นอย่างเปิดเผย ก็ไม่มีอะไรในสามโลกที่สามารถยิ่งไปกว่านิโรธกับมรรคซึ่งมีอยู่ในใจดวงเดียวกันนี้ เรื่องมีอยู่เพียงเท่านี้

อย่าไปสนใจคิดถึงกาลสถานที่หรือบุคคลใดๆ ว่าเป็นภัยและเป็นคุณ ให้เสียเวลา และล่าช้าไปเปล่าโดยไม่เกิดประโยชน์อะไร ยิ่งกว่าการคิดเรื่องกิเลสกับธรรมซึ่งมีอยู่ที่ใจ จะผิดพระประสงค์ความมุ่งหมายของศาสดา ผู้ประทานธรรมสอนโลกด้วยความถูกต้อง แม่นยำตลอดมา นี่เป็นใจความโอวาทที่ท่านอาจารย์มั่นสั่งสอนอย่างถึงเหตุถึงผล สมัยอยู่กับท่านที่เชียงใหม่ จำได้อย่างฝังใจไม่เคยหลงลืมจนบัดนี้ ท่านว่า

บางครั้งหลวงปู่ขาวเกิดความสงสัย เรียนถามท่านอาจารย์มั่นท่านยังดุเอา โดยท่าน ว่าถามเอาความชอบใจของตน มิได้เล็งดูตามหลักธรรมคือความจริงควรจะเป็นอย่างไรบ้าง ความสงสัยที่เรียนถามนั้นมีว่า ในครั้งพุทธกาลตามประวัติว่า มีผู้สำเร็จมรรคผลนิพพาน มากและรวดเร็วกว่าสมัยนี้ ซึ่งไม่ค่อยมีท่านผู้ใดสำเร็จกัน แม้ไม่มากเหมือนครั้งโน้น หากมีการสำเร็จได้ก็รู้สึกจะช้ากว่ากันมาก ท่านย้อนถามทันทีว่า ท่านทราบได้อย่างไรว่าสมัยนี้ไม่ค่อยมีท่านผู้ใดสำเร็จมรรคผลกัน แม้สำเร็จได้ก็ช้ากว่ากันมากดังนี้ ท่านเรียนตอบท่านว่า ก็ไม่ค่อยได้ยินว่าใครสำเร็จเหมือนครั้งโน้น ซึ่งเขียนไว้ในตำราว่าสำเร็จกันครั้งละมาก ๆ แต่ ละครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรด ตลอดการบำเพ็ญโดยลำพังในที่ต่างๆ ก็ทราบ ว่าท่านสำเร็จโดยรวดเร็วและง่ายตายจริงๆ น่าเพลินใจด้วยผลที่ท่านได้รับ แต่มาสมัยทุกวันนี้ทำแทบล้มแทบตายก็ไม่ค่อยปรากฏผลเท่าที่ควรแก่เหตุบ้างเลย อันเป็นสาเหตุให้ผู้ บำเพ็ญท้อใจและอ่อนแอต่อความเพียร

ท่านอาจารย์มั่นถามท่านว่า ครั้งโน้นในตำราท่านแสดงไว้ด้วยหรือว่า ผู้บำเพ็ญล้วน เป็นผู้สำเร็จอย่างรวดเร็วและง่ายตายทันทีทุกรายไป หรือมีทั้งผู้ปฏิบัติลำบากทั้งรู้ได้ช้า ผู้ปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็ว ผู้ปฏิบัติสะดวกแต่รู้ได้ช้า และผู้ปฏิบัติสะดวกทั้งรู้ได้เร็ว อัน เป็นไปตามประเภทของบุคคลที่มีภูมิอุปนิสัยวาสนายิ่งหย่อนต่างกัน หลวงปู่ขาวเรียนตอบ ว่า มีแบ่งภาคไว้ต่างๆ กันเหมือนกัน มิได้มีแต่ผู้สำเร็จอย่างรวดเร็วและง่ายตายอย่างเดียว ส่วนผู้ปฏิบัติลำบากทั้งสำเร็จได้ช้า และปฏิบัติลำบากแต่รู้ได้เร็วก็มี แต่รู้สึกผิดกับสมัยทุกวันนี้อยู่มากแม้จะมีแบ่งประเภทบุคคลไว้ต่างกันเช่นเดียวกับสมัยนี้ ท่านอาจารย์อธิบายว่า ข้อนี้ขึ้นอยู่กับผู้แนะนำถูกต้องแม่นยำผิดกัน ตลอดอำนาจวาสนาระหว่างพระพุทธเจ้ากับ พระสาวกและพวกเราผิดกันอยู่มากจนเทียบกันไม่ได้ อีกประการหนึ่งเกี่ยวกับความสนใจ

ในธรรมต่างกันมาก สำหรับสมัยนี้กับสมัยพุทธกาล แม้พื้นเพนิสัยก็ผิดกันกับครั้งนั้นมาก เมื่ออะไร ๆ ก็ผิดกัน ผลจะให้เป็นเหมือนกันย่อมเป็นไปได้

เราไม่ต้องพูดเรื่องผู้อื่นสมัยอื่นให้เย็นเยื่อไปมาก แม้ตัวเราเองยังแสดงความหยาบกระตบกระเทือนตัวเองอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่เป็นนักบวชและนักปฏิบัติซึ่งกำลังเข้าใจว่าตัวประกอบความเพียรอยู่เวลานั้น ด้วยวิธีเดินจงกรมอยู่บ้าง นั่งสมาธิภาวนาอยู่บ้าง แต่นั้นเป็นเพียงกิริยาแห่งความเพียรทางกาย ส่วนใจมิได้เป็นความเพียรไปตามกิริยาเลย มีแต่ความคิดสั่งสมกิเลสความกระเทือนใจอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เข้าใจว่าตนกำลังทำความเพียรด้วยวิธีนั้น ๆ ดังนั้นผลจึงเป็นความกระตบกระเทือนใจโดยไม่เลือกกาลสถานที่ แล้วก็มาเหมาเอาว่า ตนทำความเพียรรอดตายไม่ได้รับผลเท่าที่ควร ความจริงตนเดินจงกรมนั่งสมาธิสั่งสมยาพิษทำลายตนโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวต่างหาก มิได้ตรงความจริงตามหลักแห่งความเพียรเลย

ฉะนั้น ครั้งพุทธกาลที่ท่านทำความเพียรด้วยความจริงจิงหวังพ้นทุกข์จริง ๆ กับสมัยที่พวกเราทำเล่นราวเด็กกับตุ๊กตา จึงนำมาเทียบกันไม่ได้ ชื่นเทียบไปมากเท่าไร ยิ่งเป็นการขายกิเลสความไม่เป็นที่มาของตัวมากเพียงนั้น ผมแม้เป็นคนในสมัยทำเล่น ๆ ลวง ๆ ตัวเองก็ไม่เห็นด้วยกับคำพูดดูถูกศาสนาและดูถูกตัวเองดังที่ท่านว่ามานั้น ถ้าท่านยังเห็นว่าตัวยังพอมีสารคุณอยู่บ้าง ท่านลองทำตามแบบที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้โดยถูกต้องดูซิ อย่าทำตามแบบที่กิเลสพาลลุกลามไปอยู่ทุกวี่ทุกวัน ทุกเวลา แม้ขณะกำลังเข้าใจว่าตนกำลังทำความเพียรอยู่ มรรคผลนิพพานที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เป็นสมบัติกลาง จะเป็นสมบัติอันพึงใจท่านในวันหนึ่งแน่นอน โดยไม่มีคำว่ายากลำบากและสำเร็จได้เข้ามาเป็นอุปสรรคได้เลย

ขนาดที่พวกเราทำความเพียรแบบกระตบกระเทือนจะหลุดออกจากกัน เพราะความขี้เกียจอ่อนแออยู่เวลานี้ ผมเข้าใจว่าเหมือนคนที่แสนโง่และขี้เกียจเอาสิ่งอันเล็ก ๆ เท่านั้นไปเงาะภูเขาทั้งลูก แต่หวังให้ภูเขานั้นทะลุในวันเวลาเดียว ซึ่งเป็นที่น่าหัวเราะของท่านผู้ฉลาดปราดเปรื่องด้วยปัญญาและมีความเพียรกล้าเป็นไหน ๆ พวกเราลองคิดดูประโยคแห่งความเพียรของท่านผู้เป็นศากยบุตรพุทธสาวกในครั้งพุทธกาลท่านทำกัน กับความเพียรของพวกเราที่ทำแบบเอาฝ่ามือไปแตะน้ำมหาสมุทร ซึ่งสุดท้ายน่าสมเพชเวทนาเหลือประมาณ แต่หวังพระนิพพานด้วยความเพียรเท่าฝ่ามือนั้น ลองคิดดูกิเลสท่วมมหาสมุทร แต่ความเพียรเท่าฝ่ามือนั้น มันห่างไกลกันขนาดไหน คนสมัยฝ่ามือแตะมหาสมุทร ทำความเพียรเพียงเล็กน้อย แต่ความหมายมันปั่นมือว่าจะข้ามโลกสงสาร เมื่อไม่ได้ตามใจ

หวังก็หาเรื่องตำหนิศาสนาและกาลสถานที่ตลอดคนสมัยนั้นสมัยนี้ ไม่ละอายการประกาศความไม่เป็นท่าของตัวให้นักปราชญ์ท่านหัวเราะด้วยความอ่อนใจว่า เราเป็นผู้หมดความสามารถโดยประการทั้งปวง

การลงทุนแต่เพียงเล็กน้อยด้วยความเสียหายเร็วแรง แต่ต้องการผลกำไรล้นโลก ล้นสงสารนั้น เป็นทางเดินของโมฆบุรุษโมฆสตรีผู้เตรียมสร้างป่าช้าไว้เผาศพ และนอนจมอยู่ในกองทุกข์ไม่มีวันลดหย่อนผ่อนวิญญูว่าจะผ่านพ้นไปได้เมื่อไร คำถามของท่านที่ถามผมเป็นเชิงชมเชยศาสนธรรม ชมเชยกาลสถานที่และบุคคลในครั้งพุทธกาล แต่ตำหนิศาสนธรรม ตำหนิกาลสถานที่และบุคคลในสมัยนี้ จึงเป็นคำชมเชยและติเตียนของโมฆบุรุษโมฆสตรีที่ปิดกั้นทางเดินของตน จนหาทางเล็ดลอดปลอดภัยไปไม่ได้ และเป็นคำถามของคนสิ้นท่า เป็นคำถามของคนผู้ตัดหนามกั้นทางเดินของตัว มิได้เป็นคำถามเพื่อช่วยบุกเบิกทางเดินให้เตียนโล่งพอมีทางปลอดภัยโปร่งโล่งใจ เพราะความสนใจปลดเปลื้องตนจากกิเลสด้วยสวากขาตธรรม อันเป็นมัชฌิมาที่เคยให้ความเสมอภาคแก่สัตว์โลก ผู้สนใจปฏิบัติตามโดยถูกต้องตลอดมาแต่อย่างใดเลย

ถ้าท่านจะมีสติปัญญาเปลื้องตนพอเป็นที่ชมเชยบ้าง แม้โดยการเทียบเคียงว่าโรคทุกชนิดไม่ว่าชนิดร้ายแรงหรือชนิดธรรมดา เมื่อสนใจรักษาและโรคถูกกัปปยา ย่อมมีทางสงบและหายได้ด้วยกัน แต่ถ้ามิได้สนใจรักษา โรคย่อมกำเริบและเป็นอันตรายได้ นอกจากโรคหวัดหรือโรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามผิวหนัง ซึ่งบางชนิดไม่รักษาก็มีทางหายได้ตามกาลของมัน โรคกิเลสซึ่งมิใช่โรคหิดโรคเหาโรคกลากโรคเกลื้อนพอจะหายไปเอง ต้องรักษาด้วยยา คือธรรมในทางความเพียร ตามแบบของศากยบุตรพุทธสาวกที่ท่านทำกัน จะเป็นกิเลสชนิดร้ายแรงหรือไม่เพียงไร ก็จำต้องสงบและหายได้ไม่มีทางสงสัย

ท่านคิดเพียงเท่านี้ผมก็พอเบาใจ และชมเชยว่าท่านก็เป็นผู้มีความคิดแยกคางบ้าง ผู้หนึ่งที่จะพอเชื่อความสามารถของตัวได้ว่า จะเป็นผู้ข้ามโลกสงสารได้ และเชื่อความสามารถของพระพุทธเจ้าและศาสนธรรม เป็นผู้ตรัสรู้ธรรมด้วยพระปรีชาสามารถทรงประกาศศาสนธรรมไว้โดยชอบ และเป็นนियานิกธรรมนำสัตว์ให้ข้ามพ้นได้จริง ไม่ตำหนิติเตียนตนว่ามีกิเลสหนา ทำให้รู้ธรรมได้ช้าโดยไม่สนใจแก้ไข ไม่ติเตียนพระพุทธเจ้าว่าทรงประกาศสอนธรรมไม่เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ติเตียนพระธรรมว่าไร้สมรรถภาพหรือเรียวแหลม ไม่สามารถแก้กิเลสของสัตว์ในสมัยนี้ได้เหมือนครั้งพุทธกาล

ท่านอาจารย์มั่นว่า ท่านมิได้ปฏิเสธเกี่ยวกับกิเลสของคนที่มีหนาบางต่างกัน และยอมรับว่าคนในพุทธสมัยมีความเบาบางมากกว่าสมัยปัจจุบัน แม้การอบรมสั่งสอนก็ง่าย

ผิดกับสมัยนี้อยู่มาก ประกอบกับผู้สั่งสอนในสมัยนั้น ก็เป็นผู้รู้ยังเห็นจริงเป็นส่วนมาก มีพระศาสดาเป็นพระประมุขประธานแห่งพระสาวกในการประกาศสอนธรรมแก่หมู่ชน การสอนจึงไม่ค่อยผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากความจริง ทรงถอดออกมาจากพระทัยและใจที่บริสุทธิ์ล้วนๆ หยิบยื่นให้ผู้ฟังอย่างสดๆ ร้อนๆ ไม่มีธรรมแปลกปลอมเคลือบแฝงออกมาด้วยเลย ผู้ฟังก็เป็นผู้มุ่งต่อความจริงอย่างเต็มใจ ซึ่งเป็นความเหมาะสมทั้งสองฝ่าย ผลที่ปรากฏเป็นขั้น ๆ ตามความคาดหมายของผู้มุ่งความจริง

จึงไม่มีปัญหาที่ควรขัดแย้งได้ว่า สมัยนั้นคนสำเร็จมรรคผลกันทีละมากๆ จากการแสดงธรรมแต่ครั้งของพระศาสดาและพระสาวก ส่วนสมัยนี้ไม่ค่อยมีใครสำเร็จได้ คล้ายกับคนไม่ใช่คน ธรรมไม่ใช่ธรรม ผลจึงไม่มี ความจริงคนก็คือคน ธรรมก็คือธรรมอยู่นั่นเอง แต่คนไม่สนใจธรรม ธรรมก็เข้าไม่ถึงใจ จึงกลายเป็นว่าคนก็สักว่าคน ธรรมก็สักว่าธรรม ไม่อาจยังประโยชน์ให้สำเร็จได้ แม้คนจะมีจำนวนมากและแสดงให้ฟังทั้งพระไตรปิฎก จึงเป็นเหมือนเทน้ำใส่หลังหมา มันสลัดออกเกลี้ยงไม่มีเหลือ ธรรมจึงไม่มีความหมายในใจของคน เหมือนน้ำไม่มีความหมายบนหลังหมาฉะนั้น

ท่านถามหลวงปู่ขาวว่า ท่านเล่าเวลานี้ใจเป็นเหมือนหลังหมาหรืออย่างไรกันแน่ จึงมัดดำหนิแต่ธรรมโดยถ่ายเดียวว่า ไม่ยังผลให้เกิดขึ้นแก่ตนเพื่อสำเร็จมรรคผลนิพพานง่าย ๆ เหมือนครึ่งพุทธกาล โดยไม่คำนึงใจตัวบ้าง ซึ่งกำลังสลัดปิดธรรมออกจากใจยิ่งกว่าหมาสลัดน้ำออกจากหลังของมัน ถ้าย้อนมาคิดถึงความบกพร่องของตนบ้าง ผมเข้าใจว่าธรรมจะมีที่ซึมซาบและสถิตอยู่ในใจได้บ้าง ไม่ไหลผ่านไปๆ ราวกับลำคลองไม่มีแอ่งเก็บน้ำดังที่เป็นอยู่เวลานี้ คนสมัยพุทธกาลมีกิเลสบางหรือหนา ก็เป็นคุณและโทษของคนสมัยนั้นโดยเฉพาะ มิได้มาทำความลำบากหนักใจให้แก่คนสมัยนี้ ซึ่งมีกิเลสชนิดใดก็ก่อความเดือดร้อนให้แก่กันเองแทบจะไม่มีโลกให้อยู่ ถ้าไม่สนใจแก้ไขพอให้โลกว้างจากการวางเพลิงเผากันบ้าง

การดำเนินชีวิตใครและสมัยใดก็ตาม ย่อมไม่เกิดประโยชน์ใดๆ ทั้งสิ้น ถ้าไม่สนใจดำเนินชีวิตตัวเองผู้กำลังก่อไฟเผาตัวและผู้อื่นให้เดือดร้อนอยู่เวลานี้ อันเป็นการพราดไฟราคะ โทสะ โมหะ ออกจากกันและกันที่เกี่ยวข้องกันอยู่ พอมีทางก้าวเดินเข้าสู่ความสงบสุขได้บ้าง ไม่ร้อนระอุด้วยไฟเหล่านี้จนเกินตัว สมกับโลกมนุษย์อันเป็นแดนของสัตว์ผู้ฉลาดกว่าสัตว์อื่น ๆ บรรดาที่อยู่ร่วมโลกกันดังนี้

ท่านว่า ท่านอาจารย์มั่นเช่นใหญ่เกี่ยวกับปัญหาโลกแตกของเราที่เรียนถาม แม้ไม่เรียนมากมายนัก แต่เวลาท่านหยิบยกออกมา คล้ายกับปัญหานี้เป็นเสี้ยนหนามแก่พระ

ศาสนาและท่านตลอดตัวเราเอง แบบจะเยียวยาไม่ได้ เราชู้สึกเห็นโทษของตัวและเกิดความไม่สบายใจหลายวัน ทั้งที่ความจริงเราก็มิได้สงสัยว่า สมัยนี้จะมีผู้สามารถบรรลุธรรมได้ ท่านเลยสับเขกเอาเสีย นับว่าพอดีกับคนปากไวอยู่ไม่เป็นสุข แต่ก็ดีอย่างหนึ่งที่ได้ฟังธรรมท่านอย่างถึงใจ เท่าที่ผมเล่ามานี้ยังไม่ถึงเสียแห่งธรรมลึกซึ้งและเผ็ดร้อนที่ท่านแสดงนั้นเลย นั้นยิ่งลึกซึ้งและเผ็ดร้อนยิ่งกว่ามหาสมุทรสุตสาครและไฟในนรก แม้เรื่องผ่านไปแล้วท่านยังใส่ปัญหาผมอย่างเห็บแถมเรื่อยมา

บางครั้งยังยกปัญหานั้นมาประจานต่อหน้าที่ประชุมอีกด้วย ไม่ให้เสร็จสิ้นลงง่าย ๆ ว่ามิจฉาภิฐิบบ้าง เทวทัตทำลายศาสนาบ้าง แหกไปหมดไม่มีชิ้นดีเลย จนทำให้หมู่เพื่อนสงสัยมาถามก็มี ว่าเป็นดังท่านว่าจริง ๆ หรือ ผมต้องโต้ชี้แจงให้ท่านทราบว่ามีได้เป็นไปตามปัญหาที่เรียนถามท่าน เป็นแต่อุบายเพื่อฟังธรรมท่านเท่านั้น ปกติถ้าไม่มีอุบายแปลก ๆ ขึ้นเรียนถาม ท่านไม่เทศน์ให้ฟัง แต่การยกอุบายขึ้นเรียนถามนั้นผมเองก็เฝ้าไปโดดไปคว้าเอาข้อมาให้ท่านตีหัวเอา แทนที่จะยกอุบายอันราบรื่นดั่งถามขึ้นเรียนถาม และฟังท่านอธิบายพอหอมปากหอมคอ

ตามปกติก็เป็นดังหลวงปู่ขาวเล่าให้ฟัง ถ้าไม่มีอะไรแปลก ๆ เรียนถามท่านก็พูดไปธรรมดา แม้เป็นธรรมก็เป็นไปอย่างเรียบ ๆ ไม่ค่อยถึงใจนัก เมื่อเรียนถามปัญหาชนิดแปลก ๆ รู้สึกท่านคึกคักและเนื้อธรรมที่แสดงออกเวลานั้นก็เหมาะกับความต้องการ ดังที่เคยเรียนแล้วในประวัติท่าน ความจริงท่านก็มีได้สงสัยหลวงปู่ขาวว่าเห็นผิดไปต่าง ๆ ดังที่ท่านดุด่าขู่เข็ญ แต่เป็นอุบายของท่านผู้ฉลาดในการแสดงธรรม ย่อมมีการพลิกแพลงเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ เพื่อปลุกประสาทผู้ฟัง ให้ได้ข้อคิดเป็นคติเตือนใจไปนาน ๆ บ้างไม่เช่นนั้นก็จะพากันนอนกอดความงมงายไม่สนใจคิดอะไรกันบ้างเลย และจะกลายเป็นกบเผือกอ้วนอยู่เปล่า ๆ พอถูกท่านสับเขกเสียบ้าง ดูเหมือนหูตึงตาสว่างขึ้นได้บ้าง

นิสัยพระธุดงค์กรรมฐานสายท่านอาจารย์มั่น ชอบขู่เข็ญสับเขกอยู่เสมอ จึงพอได้สติปัญญาขบคิดบ้าง ถ้าแสดงไปเรียบ ๆ ฟังไปเงียบ ๆ ไม่มีที่สะดุดจุดใจให้ตื่นเตนตกใจและกลัวบ้าง ใจคอยแต่จะหลับใน ไม่ค่อยได้อุบายพอเป็นเครื่องส่งเสริมสติปัญญาบ้างเลย กิเลสชนิดต่าง ๆ ที่คอยจะแซงหน้าอยู่แล้ว มักได้โอกาสออกเฟ้นฟ่านก่อกวนและรังควานใจเพราะอุบายไม่ทันกับความฉลาดของมัน เมื่อได้รับอุบายแปลก ๆ จากท่านเพราะการเรียนถามปัญหาเป็นสาเหตุ สติปัญญาก็รู้สึกคึกคักแพรวพราวขึ้นบ้าง ดังนั้นที่หลวงปู่ขาวเรียนถามท่านอาจารย์มั่น แม้จะผิดบ้างถูกบ้าง จึงอยู่ในข่ายที่ควรได้รับประโยชน์จากปัญหาธรรมนั้น ๆ ตามสมควรดังที่เคยได้รับเสมอมา

ท่านว่าปีจำพรรษากับท่านอาจารย์มั่นปีแรกที่เชียงใหม่ เกิดความปีติยินดีอย่างบอกไม่ถูก สมที่พยายามติดตามท่านมาหลายปี แม้จะได้ฟังโอวาทท่านบ้างในที่ต่าง ๆ ก็เพียงชั่วระยะไม่จุใจ เดี่ยวก็ถูกท่านขับไล่หนีไปอยู่คนละทิศละทาง เมื่อสบโอกาสวาสนาช่วยได้จำพรรษากับท่านจริง ๆ ในพรรษานั้นจึงตั้งใจมาก และเร่งความเพียรใหญ่แทบไม่ได้หลับนอน บางคืนประกอบความเพียรตลอดรุ่ง คืบวันหนึ่งจิตสงบรวมลงอย่างเต็มที่ไปพักใหญ่จึงถอนขึ้นมา เกิดความอัศจรรย์ในความสว่างไสวของใจซึ่งไม่เคยเป็นถึงขนาดนั้นมาก่อน ทำให้เปลือยเปลือยในธรรมจนสว่างคาตาไม่ได้หลับนอนเลยในคืนวันนั้น

พอตื่นเช้าได้เวลาเข้าไปทำข้อวัตรปฏิบัติของท่านอาจารย์มั่น และขนบบริขารท่านลงมาที่ฉัน พอท่านออกจากที่ภาวนา ตาท่านจับจ้องมองดูหลวงปู่ขาวจนผิดสังเกตุ ท่านเองรู้สึกกระดากอายและกลัวท่าน ว่าตนทำผิดอะไรหรืออย่างไร สักประเดี๋ยวท่านก็พูดออกมาว่า ท่านขานนี้ภาวนาอย่างไร คืบนี้จิตจึงสว่างไสวมืดกับที่เคยเป็นมาทุก ๆ คืบ นับแต่มาอยู่กับผม ต้องอย่างนี้จึงสมกับผู้มาแสวงธรรม ที่นี้ท่านทราบหรือยังว่าธรรมอยู่ที่ไหน คืบนี้สว่างอยู่ที่ไหนละท่านขาว สว่างอยู่ที่ใจครับผม ท่านเรียนตอบทั้งกลัวทั้งอายแทบตัวสั่นที่ไม่เคยได้รับคำชมเชยแถมคำซักถามเช่นนั้น แต่ก่อนธรรมไปอยู่ที่ไหนเล่าท่านจึงไม่เห็น นั่นแลธรรมท่านจงทราบเสียแต่บัดนี้เป็นต้นไป ธรรมอยู่ที่ใจนั่นแล ต่อไปท่านจงรักษาระดับจิตระดับความเพียรไว้ให้ตื้อยาให้เสื่อมได้ นั่นแลคือฐานของจิต ฐานของธรรม ฐานของความเชื่อมั่นในธรรม และฐานแห่งมรรคผลนิพพานอยู่ที่นั่นแล จงมั่นใจและเข้มแข็งต่อความเพียรถ้าอยากพ้นทุกข์ การพ้นทุกข์ต้องพ้นที่นั่นแน่นอนไม่มีที่อื่นเป็นที่หลุดพ้นอย่าลุ่มลุ่มทำให้เสียเวลา เรามีใช้คนตาบอดพอจะลูบคลำ

คืบนี้ผมส่งกระแสจิตไปดูท่าน เห็นจิตสว่างไสวทั่วบริเวณ กำหนดจิตส่งกระแสไปทีไรเห็นเป็นอนายนั่นอยู่ตลอดจนสว่าง เพราะคืบนี้ผมมิได้พักนอนเลย เข้าสมาธิภาวนาไปบ้าง ต้อนรับแขกเทพบ้าง กำหนดจิตดูท่านบ้าง เรื่อยมาจนสว่างโดยไม่รู้สึกรู้สีก พอออกจากที่จึงต้องมาถามท่านเพราะอยากทราบเรื่องของหมู่คณะมานาน สบายไหม อัศจรรย์ไหม ที่นี้ท่านถาม ท่านเล่าว่าท่านนิ่งไม่กล้าเรียนตอบท่าน เพราะท่านดูตบตบอดเราจนหมดแล้วจะเรียนตอบเพื่อประโยชน์อะไร นับแต่วันนั้นมายังกลัวและระวังท่านมากขึ้น แม้แต่ก่อนก็เชื่อท่านว่ารู้จิตใจคนอย่างเต็มใจไม่มีทางสงสัยอยู่แล้ว ยิ่งมาโดนเข้าคืบนั้นก็ยิ่งเชื่อ ยิ่งกลัวท่านมากจนพูดไม่ถูก

นับแต่วันนั้นเป็นต้นมา ท่านตั้งหลักใจได้อย่างมั่นคงและเจริญยิ่งขึ้นโดยลำดับไม่มีเสื่อมถอยเลย ท่านอาจารย์มั่นก็จิตใจเราอยู่เสมอตลอดตัวไม่ได้ เป็นโดนท่านดูทันทีและดู

เร็วยิ่งกว่าแต่ก่อน การที่ท่านช่วยจี้ช่วยเตือนเรื่อยมานั้น ความจริงท่านช่วยรักษาจิตรักษาธรรมให้เรากลัวจะเสื่อมไปเสีย นับแต่นั้นมาก็ได้จำพรรษากับท่านเรื่อยมา พอออกพรรษาแล้วก็ออกเที่ยวบ่าเพ็ญในที่ต่างๆ ที่เห็นว่าสะดวกแก่ความเพียร ท่านอาจารย์เองก็ไปอีกทางหนึ่งโดยลำพัง ท่านไม่ชอบให้พระติดตาม ต่างองค์ต่างแยกกันไปตามอัธยาศัย เมื่อเกิดข้อข้องใจค่อยไปเรียนถามเพื่อท่านชี้แจงแก้ไขให้เป็นพักๆ ไป ความเพียรทางใจของหลวงปู่ขาวนับวันเจริญก้าวหน้า สติปัญญาค่อยแตกแขนงออกไปโดยสม่ำเสมอ จนกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับใจ อิริยาบถต่างๆ เป็นอยู่ด้วยความเพียร มีสติกับปัญญาเป็นเพื่อนสองในการประกอบความเพียร จิตใจรู้สึกอาจหาญชาญชัย ไม่หวั่นเกรงต่ออารมณ์ที่เคยเป็นข้าศึก และแนใจต่อทางพ้นทุกข์ไม่สงสัยแม้ยังไม่หลุดพ้น

เวลาท่านไม่สบายอยู่ในป่าอยู่ในเขา ท่านไม่เคยสนใจกับทุกข์ยาอะไรเลย ยิ่งไปกว่าการระงับด้วยธรรมโอสธ ซึ่งได้ผลทั้งทางร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน และยึดเป็นหลักใจระลึกไว้ได้นานกว่าธรรมดา ท่านเคยระงับไข้ด้วยวิธีภาวนามาหลายครั้ง จนเป็นที่มั่นใจต่อการพิจารณาเวลาไม่สบาย เริ่มแต่จิตเป็นสมาธิคือมีความสงบเย็นใจ เวลาเป็นไข้ที่ไรท่านต้องตั้งหน้าสู้ตายกับการภาวนาด้วยความมั่นใจที่เคยเห็นผลประจักษ์มาแล้ว แรกๆ ได้อาศัยท่านอาจารย์มั่นคอยให้อุบายเสมอในเวลาเป็นไข้ โดยยกเรื่องท่านขึ้นเป็นพยานว่าท่านจะได้กำลังใจสำคัญๆ ที่ไร ต้องได้จากการเจ็บป่วยแทบทั้งสิ้น เจ็บหนัก ป่วยหนักเท่าไร สติปัญญายังหมุนตัวดีและรวดเร็วไปกับเหตุการณ์นั้นๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาเจ็บป่วยโดยไม่ต้องถูกบังคับให้พิจารณา และไม่สนใจกับความตายหรือความทุกข์อะไรเลย นอกจากจะพยายามให้รู้ความจริงของทุกขเวทนาทั้งหลายที่เกิดขึ้น และโหมเข้ามาในเวลา นั้น ด้วยสติปัญญาที่เคยฝึกหัดอยู่เป็นประจำจนชำนาญ

บางครั้งท่านอาจารย์มั่นมาเตือนขณะเป็นไข้ เป็นเชิงปัญหาเหน็บๆ ว่า ท่านเคยคิดไหมว่าท่านเคยทุกข์ก่อนจะตาย ทุกข์มากยิ่งกว่าทุกข์ที่กำลังเป็นอยู่ขณะนี้ในภพชาติที่ผ่านมาๆ มา เพียงทุกข์ในเวลาเป็นไข้ธรรมดา ซึ่งโลกๆ เขามีได้เรียนธรรมเขายังพอดทนได้ บางรายเขายังมีสติดี มีมรรยาทงามกว่าพระเราเสียอีก คือเขาไม่แสดงอาการทรมานทรมาย กระสับกระส่ายร้องครางทั้งเนื้อทั้งตัวเหมือนพระบางองค์ที่แยๆ ซึ่งไม่น่าจะมีแฝงอยู่ในวงพุทธศาสนาเลย และไม่น่าจะมี เพราะจะทำศาสนาให้เปื้อนเปรอะไปด้วย แม้เจ็บมากทุกข์มากเขายังมีสติควบคุมมรรยาท ให้อยู่ในความพอดีงามตาได้อย่างน่าชม ผมเคยเห็นฆราวาสป่วยมาแล้ว โดยลูกๆ เขามานิมนต์ผมเข้าไปเยี่ยมพ่อเขาเวลาจนตัวจะไปไม่รอด

พ่อเขาอยากพบเห็นและกราบไหว้ในวาระสุดท้าย พ่อเป็นขวัญใจระลึกได้เวลาจะแตกดับจริง ๆ

ขณะที่เราเข้าถึงบ้าน พ่อเขาพอมองเห็นเรากำลังก้าวเข้าไปที่เตียงนอนเท่านั้น ทั้งที่กำลังป่วยหนัก ปกติลุกนั่งคนเดียวไม่ได้ต้องช่วยพยุงกัน แต่ขณะนั้นเขายังสามารถลุกปรวดพราดขึ้นคนเดียวได้ ด้วยสีหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใสเต็มที่ ไม่มีอาการไข้และป่วยหนักใดๆ ปรากฏเหลืออยู่ พ่อให้ทราบได้ว่าเขาป่วยหนักเลย ทั้งกราบทั้งไหว้ด้วยความรื่นเริงบันเทิงในจิตใจและมรรยาทที่อ่อนน้อมสวยงาม จนใครๆ ในบ้านเกิดพิศวงงงกันไปตามๆ กันว่า เขาลุกขึ้นมาโดยลำพังคนเดียวได้อย่างไร เมื่อปกติแม้จะพลิกตัวเปลี่ยนการนอนท่าต่างๆ ก็ได้ช่วยกันอย่างเต็มไม้เต็มมือ เพราะความระมัดระวังกลัวจะถูกกระทบกระเทือนมาก และอาจสลบหรือตายไปเสียในขณะนั้น แต่พ่อเห็นท่านเข้ามา กลับเป็นคนใหม่ขึ้นมาจากคนไข้ที่จวนจะตายอยู่แล้ว จึงอัศจรรย์ไม่เคยเห็นดังนี้

และชาวบ้านพูดกับผมว่า เขาตายไปหลังจากเวลาที่ผมออกมาไม่นานนักเลย ด้วยความมีสติตลอดเวลาสิ้นลมหายใจ และไปอย่างสงบประสพสุคติไม่ผิดพลาด ส่วนท่านเองไม่เห็นเป็นไข้หนักถึงขนาดนั้น ทำไมนอนใจไม่พิจารณา หรือมันหนักด้วยความอ่อนแอทับถมจิตใจ จึงทำให้ร่างกายอ่อนเปื่อยไปด้วย พระกรรมฐานถ้าขึ้นเป็นกันลักษณะนี้มากมาย ศาสนาต้องถูกตำหนิ กรรมฐานต้องล่มจมไม่มีใครสามารถทรงไว้ได้ เพราะมีแต่คนอ่อนแอ กรรมฐานอ่อนแอ คอยแต่ขึ้นเขียงให้กิเลสมันสับเอาอย่าเอา สติปัญญาพระพุทธเจ้าท่านมิได้ประทานไว้สำหรับคนขี้เกียจอ่อนแอ โดยนอนเฝ้านั่งเฝ้าไข้อยู่เฉยๆ ไม่คิดค้นพิจารณาด้วยธรรมดังกล่าวเลย การหายใจหรือการตายของผู้อ่อนแอไม่เป็นประโยชน์อะไรเลย สู้หนูตายตัวเดียวก็ไม่ได้ ท่านอย่านำลัทธิและวิชาหมูนอนคอยเขียงอยู่เฉยๆ มาใช้ในวงศาสนาและวงพระกรรมฐาน ผมอายุขรราวสผู้เขาคือว่าพระ และอายุหนูตัวที่ตายแบบเรียบๆ ซึ่งดีกว่าพระที่เป็นไข้แล้วอ่อนแอ และตายไปด้วยความไม่มีสติปัญญารักษาตัว

ท่านลองพิจารณาดูซิว่า สัจธรรมมีทุกขสัจเป็นต้น ที่ปราชญ์ท่านว่าเป็นธรรมของจริงสุดส่วนนั้น จริงอย่างไรบ้าง และจริงอยู่ที่ไหนกันแน่ หรือจริงอยู่ที่ความประมาทอ่อนแอตั้งที่พากันเสริมสร้างอยู่เวลานี้ นั่นคือการเสริมสร้างสมุทัยทัพบทมจิตใจให้งอแงไม่ขึ้นต่างหาก มิได้เป็นทางมรรคเครื่องนำให้หลุดพ้นแต่อย่างใดเลย ผมที่กล้ายืนยันว่าเคยได้กำลังใจในเวลาป่วยหนักนั้น ผมพิจารณาทุกข์ที่เกิดกับตัว จนเห็นสถานที่เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปของมันอย่างชัดเจนด้วยสติปัญญาจริงๆ จิตที่รู้ความจริงของทุกข์แล้วก็สงบตัวลงไม่แสดงการส่ายส่ายแปรสภาพไปเป็นอื่น นอกจากดำรงตนอยู่ในความจริงและเป็นหนึ่ง